РЕПУБЛИКА СРБИЈА

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА

ОДЕЉЕЊЕ ЗА ИНФОРМАЦИОНО-ДОКУМЕНТАЦИОНЕ И БИБЛИОТЕЧКЕ ПОСЛОВЕ

ИНФОРМАТИВНИ БИЛТЕН

БРОЈ ***4***

2012.

Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове Управе за заједничке послове републичких органа већ више од двадесет година једном месечно објављује Информативни билтен, којим обавештава кориснике о обновљеном информационо-документационом и библиотечком фонду.

Обавештавамо кориснике да БАЗИ ПРАВНИХ ПРОПИСА Одељења за Индок и библиотечке послове Управе, која је дневно ажурна и при том бесплатна, могу приступити путем следеће интернет адресе:
http://bpp.uzzpro.gov.rs
БИЛТЕНИ у електронском облику могу се преузети на адреси:
http:// www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-bilteni.html
Целокупан библиотечки фонд може се погледати на адреси:
http://www.uzzpro.gov.rs/biblioteka-knjige.html

За коришћење целокупног фонда, као и за информације о правним прописима објављеним у службеним гласилима, корисници се могу обратити Одељењу на следећим пунктовима:

1. Немањина бр. 22-26,
   телефон: 3616-296, 3613-734 , 363-1620, 363-1104/лок. 1620 и 1104

2. Андрићев венац бр. 1,
   библиотека, телефон: 3043-078

   или електронски: **biblioteka@uzzpro.gov.rs**

Уредник: Смиља Богдановић, начелник Одељења

Сарадници: Видосава Шундић, документалиста система базе података
Гордан Горуновић, референт
Вера Ловић, оператер
Дејан Станојловић, референт
Радмила Тубин-Михајловић, оператер
Јелена Васиљевић, оператер

Компјутерска обрада: Радинка Мићовић, програмер софтверских решења и Одељење за информационо-документационе и библиотечке послове

ШТАМПА:

УПРАВА ЗА ЗАЈЕДНИЧКЕ ПОСЛОВЕ
РЕПУБЛИЧКИХ ОРГАНА
Београд, Немањина 22-26

САДРЖАЈ

1. Преглед одабраних правних прописа објављених у службеним гласилима Републике Србије, Аутономне Покрајине Војводине и града Београда

2. Списак претплата на дневне листове, службена гласила и часописе

3. Преглед садржаја нових бројева часописа

4. Преглед старих публикација

5. Преглед нових књига

6. Листа најчитанијих књига

1

ПРЕГЛЕД ОДАБРАНИХ ПРАВНИХ ПРОПИСА ОБЈАВЉЕНИХ У СЛУЖБЕНИМ ГЛАСИЛИМА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, АУТОНОМНЕ ПОКРАЈИНЕ ВОЈВОДИНЕ И ГРАДА БЕОГРАДА

УСТАВНОПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ

Службени гласник Републике Србије

Указ о постављењу на дужност изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Кенији, Ивана Живковића, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Указ о опозиву са дужности изванредног и опуномоћеног амбасадора Републике Србије у Републици Кенији, Здравка Бисића, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Уредба о стањима у служби професионалних војних лица и о унапређивању официра и подофицира, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Одлука Уставног суда Републике Србије којом се утврђује да одредбе члана 64. став 4, у делу који гласи: „пренос јавних овлашћења“ и члана 65. став 4. Закона о адвокатури, Службени гласник РС, бр. 31/2011, нису у сагласности са Уставом, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Одлука о измени Одлуке о образовању Комисије Републике Србије за спровођење Конвенције о забрани развоја, производње, складиштења и употребе хемијског оружја и о његовом уништавању, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Одлука о расписивању избора за председника Републике, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2012

Одлука о обрасцима за подношење предлога кандидата за председника Републике, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2012

Одлука о изменама и допунама Упутства за спрвођење избора за народне посланике Народне скупштине, расписаних за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2012

Одлука о изменама и допунама Правила о раду бирачких одбора за координирано спровођење свих избора расписаних за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2012

Одлука о изменама и допунама Роковника за вршење изборних радњи у поступку спровођења избора за народне посланике Народне скупштине, расписаних за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2012

Одлука о одређивању боје гласачког листића и боје контролног листа за проверу исправности гласачке кутије, за гласање на изборима за председника Републике, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2012

Одлука о измени Одлуке о расписивању избора за одборнике Скупштине општине Кула, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2012

Одлука о објављивању укупног броја бирача у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2012

Одлука о оснивању Центра за заштиту жртава трговине људима, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Одлука Уставног суда Републике Србије којом се утврђује да одредба члана 7. став 2. Закона о изменама и допунама Закона о јавном тужилаштву, („Службени гласник Републике Србије“), 101/2010, у делу који гласи: „односно постојања разлога који указују на повреду поступка у доношењу одлуке о избору појединог заменика јавног тужиоца или предлогу за избор појединог јавног тужиоца и заменика јавног тужиоца“, није у сагласности са Уставом и престаје да важи даном објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије“, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2012

Правилник о јавнобележничкој канцеларији и радном времену јавног бележника, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Правилник о привременом броју јавнобележничких места и службеним седиштима јавних бележника и јавнобележничким местима за која ће се расписати конкурс за првих 100 јавних бележника, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Решење о разрешењу генералног конзула Републике Србије у Салцбургу, Република Аустрија, Зорана Јеремића, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Решење о постављењу почасног конзула Републике Србије у Катовицама, Република Пољска, Ранка Томовића, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Решење о престанку дужности почасног конзула Републике Србије у граду Гватемали, Република Гватемала, Хозеа Антониа Арза Иригојена (Jose Antonio Arzu Irigoyen), Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Решење о одређивању бирачких места за гласање на изборима за народне посланике Народне скупштине и изборима за председника Републике, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 32/2012

Решење о изменама и допунама Решења о одређивању бирачких места за гласање на изборима за народне посланике Народне скупштине и изборима за председника Републике, расписаним за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2012

Решење о постављењу генералног конзула Републике Србије у Салцбургу, Република Аустрија, Владимира Новаковића, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Решење о постављењу генералног конзула Републике Србије у Мостару, Република Босна и Херцеговина, Љиљане Милојевић Боровчанин, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Решење о постављању на положај помоћника директора Управе за заједничке послове републичких органа, Зорана Николића, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Решење о утврђивању Збирне изборне листе, Службени гласник Републике Србије бр. 39/2012

Правила о раду бирачких одбора за координирано спровођење свих избора расписаних за 6. мај 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правила о раду бирачких одбора за координирано спровођење свих избора расписаних за 6. мај 2012. године (пречишћен текст), Службени гласник Републике Србије бр. 29/2012

Упутство за спровођење избора за народне посланике Народне скупштине и избора за председника Републике, расписаних за 6. мај 2012. године (пречишћен текст), Службени гласник Републике Србије бр. 29/2012

Исправка Упутства за спровођење избора за народне посланике Народне скупштине и избора за председника Републике, расписаних за 6. мај 2012. године (пречишћен текст), Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Листа кандидата за председника Републике, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2012

Сажетак Редовног годишњег извештаја о раду за 2011. годину Повереника за заштиту равноправности, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2012

Закључак о усвајању Националног акционог плана за примену Резолуције 1540 Савета безбедности Уједињених нација о спречавању ширења оружја за масовно уништавање и средстава за њихово преношење (2012 – 2016), Службени гласник Републике Србије бр. 39/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о поверавању послова на спровођењу избора за посланике у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине у 2012. години општинској, односно градској изборној комисији, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2012

Одлука о поверавању послова бирачких одбора бирачким одборима образованим за изборе за народне посланике и изборе за одборнике у скупштину општине, односно града, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2012

Одлука о утврђивању укупног броја бирача у Аутономној Покрајини Војводини, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 11/2012

Упутство за спровођење избора у 2012. години за избор посланика у Скупштину Аутономне Покрајине Војводине, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 7/2012

Службени лист града Београда

Одлука о награди града Београда „Полицајац месеца“, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Закључак о измени Закључка о приступању промени Статута града Београда, Службени лист града Београда бр. 8/2012

ФИНАНСИЈЕ И ПРИВРЕДА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о условима и начину коришћења премије за индустријско биље, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Уредба о условима и начину коришћења премије за производњу житарица и кромпира, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Уредба о условима и начину коришћења премије за производњу дувана у листу, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Уредба о утврђивању Општег плана за одбрану од поплава за период од 2012. до 2018. године, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Уредба о допунама Уредбе о условима, начину и поступку отуђења или давања у закуп грађевинског земљишта у јавној својини Републике Србије, односно аутономне покрајине, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Уредба о обавезној производњи и промету хлеба од брашна „Т-500“, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Уредба о условима и начину коришћења премије за млеко за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Уредба о расподели и коришћењу подстицаја за генетско унапређење сточарства у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Уредба о условима прибављања и отуђења непокретности непосредном погодбом, давања у закуп ствари у јавној својини и поступцима јавног надметања и прикупљања писмених понуда, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Уредба о утврђивању Програма о распореду и коришћењу средстава субвенције опредељених за финансирање Републичке агенције за становање за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Уредба о висини накнада за воде за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Уредба о режимима заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Уредба о условима и начину коришћења премије за производњу крмног биља у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Уредба о изменама и допунама Уредбе о условима и начину коришћења премије за индустријско биље, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Уредба о измени Уредбе о условима и начину коришћења средстава за регресирање дизел горива за пролећне радове у пољопривреди у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Уредба о допунама Уредбе о условима и начину коришћења премије за производњу дувана у листу, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Уредба о изменама и допунама Уредбе о условима и начину коришћења премије за производњу житарица и кромпира, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Уредба о допуни Уредбе о утврђивању Програма националне инвентуре шума у својини физичких лица кроз Пројекат ангажовања стручних лица за послове премера шума у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Уредба о изменама и допунама Уредбе о утврђивању Програма подизања нивоа пољопривредних капацитета у Републици Србији кроз Пројекат ангажовања асистената пољопривредних саветодаваца у сарадњи са пољопривредним саветодавним и стручним службама за 2011. и 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2012

Уредба о издавању доплатне поштанске марке „Недеља Црвеног крста“, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Уредба о допунама Уредбе о условима и начину доделе и коришћења средстава за кредите за подстицање квалитета туристичке понуде за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Уредба о изменама Уредбе о висини и условима за доделу подстицајних средстава, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Уредба о измени Уредбе о условима и начину подстицања производње, ремонта и продаје грађевинских машина, производње и продаје теретних возила и специјалних надградњи на камионским шасијама и спровођења субвенционисане куповине теретних возила произведених у Републици Србији заменом старо за ново у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Уредба о измени Уредбе о условима и начину подстицања производње, продаје и спровођења субвенционисане куповине аутобуса произведених у Републици Србији у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Уредба о измени Уредбе о садржини, начину и поступку вођења Регистра мера и подстицаја регионалног развоја, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Уредба о условима и начину коришћења подстицајних средстава за подршку руралном развоју кроз инвестиције за производњу и пласман воћа, грожђа, поврћа, печурака и цвећа у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2012

Уредба о условима и начину коришћења средстава за регресирање осигурања животиња, усева, плодова, расадника и младих вишегодишњих засада у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2012

Уредба о коришћењу подстицајних средстава за подизање производних засада воћака, винове лозе, хмеља и линцуре за 2012. годину, Службени гласник Републике Србије
бр. 38/2012

Наредба о забрани сакупљања појединих заштићених врста дивље флоре и фауне у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Одлука о изради Стратешке процене утицаја Просторног плана подручја посебне намене археолошког налазишта Виминацијум, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2012

Одлука о изменама Одлуке о обавезној резерви банака код Народне банке Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Одлука о условима одобравања кредита за одржавање ликвидности банака, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Одлука о условима под којима и начину на који резиденти могу држати девизе на рачуну код банке у иностранству, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Одлука о расподели средстава по јавном позиву за подношење захтева јединица локалне самоуправе за расподелу дела средстава из наменских примања буџета Републике која се остварују приређивањем игара на срећу, а користе за финансирање локалне самоуправе од 10. фебруара 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Одлука о достављању Народној банци Србије статистичких података о имовини и обавезама привредних друштава која се баве пословима факторинга и форфетинга, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Одлука о проглашењу туристичког простора „Палић“, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2012

Правилник о коначном усклађивању месечног новчаног примања, додатка за негу и новчане накнаде за време професионалне рехабилитације за 2011. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о условима и начину спровођења субвенционисане куповине путничких возила произведених у Републици Србији заменом старо за ново у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о фитосанитарном прегледу биља, биљних производа и прописаних објеката и о биљном пасошу, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о начину обележавања и регистрације паса и мачака, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о условима у погледу техничко-технолошке опремљености и организационе и кадровске оспособљености за обављање послова у области управљања водама, као и о начину вођења евиденције издатих и одузетих лиценци, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о усклађеним износима накнаде за управљање посебним токовима отпада, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о аеродромима, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о основним правилима у области цивилног ваздухопловства и надлежностима Европске агенције за безбедност ваздушног саобраћаја, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о захтевима за аутоматске системе за размену података о лету, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о захтевима за процедуре које се односе на планове лета у претполетној фази, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о измени Правилника о обезбеђивању континуиране пловидбености ваздухоплова и других ваздухопловних производа, делова и уређаја и о одобравању ваздухопловно-техничких организација и особља које се баве овим пословима, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о измени Правилника о дозволама за одржавање балона и ваздушних бродова, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о летилиштима и теренима, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о преузимању европских прописа о успостављању Заједничког предузећа за развој нове генерације европског система за управљање ваздушним саобраћајем (SESAR), Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о дозволи за обављање прегледа обезбеђивања, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о универзалном сервису, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Правилник о категоризацији туристичких места, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Правилник о допуни Правилника о изградњи постројења за течни нафтни гас и о ускладиштавању и претакању течног нафтног гаса, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Правилник о изменама и допуни Правилника о техничким мерама и захтевима који се односе на дозвољене емисионе факторе за испарљива органска једињења која потичу из процеса складиштења и транспорта бензина, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Правилник о Листи забрањених допинг средстава за коње, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Правилник о ловачком испиту, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2012

Правилник о начину организовања стручне службе за газдовање ловиштем, Службени гласник Републике Србије бр. 26/2012

Правилник о квалитету уситњеног меса, полупроизвода од меса и производа од меса, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Правилник о листи оцењивача вина и висини надокнаде за рад оцењивача, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Правилник о измени Правилника о условима за стављање у промет и начину обележавања уловљене дивљачи и трофеја дивљачи, као и о начину вођења евиденције, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Правилник о садржају обрасца сертификата о примени Смерница Добре произвођачке праксе за лекове који се употребљавају у ветеринарској медицини, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2012

Правилник о начину и критеријумима за расподелу средстава намењених финансирању спорта и омладине, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2012

Правилник о начину паковања, декларисања и обележавања мирног вина, неких специјалних вина и других производа у производњи и промету, Службени гласник Републике Србије бр. 38/2012

Решење о усклађивању пензија, вредности општег бода и новчаних накнада од априла 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2012

Национална стратегија одрживог коришћења природних ресурса и добара, Службени гласник Републике Србије бр. 33/2012

Измене и допуне Правилника о евиденцијама прилога и имовине, годишњем финансијском извештају и извештају о трошковима изборне кампање политичког субјекта, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Исправка Правилника о измени Правилника о обезбеђивању континуиране пловидбености ваздухоплова и других ваздухопловних производа, делова и уређаја и о одобравању ваздухопловно-техничких организација и особља које се баве овим пословима, Службени гласник Републике Србије бр. 27/2012

Исправка Правилника о категоризацији туристичких места, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Исправка Уредбе о изменама и допунама Уредбе о условима и начину коришћења премије за производњу житарица и кромпира, Службени гласник Републике Србије бр. 35/2012

Исправка Уредбе о условима и начину коришћења премије за пољопроизводњу крмног биља у 2012. години, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2012

Исправка Уредбе о условима и начину коришћења премије за индустријско биље, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2012

Исправка Уредбе о условима и начину коришћења премије за производњу житарица и кромпира, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2012

Годишњи извештај о реализацији спољнотрговинског промета контролисане робе за 2010. годину, Службени гласник Републике Србије бр. 36/2012

Службени лист Аутономне Покрајине Војводине

Одлука о контроли потрошње горива службених возила, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2012

Решење о утврђивању Програма заштите, уређења и коришћења пољопривредног земљишта на територији Аутономне Покрајине Војводине у 2012. години, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2012

Решење о утврђивању Годишњег програма унапређења саветодавних послова у пољопривреди у Аутономној Покрајини Војводини за 2012. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 8/2012

Решење о утврђивању Годишњег програма коришћења средстава из Буџетског фонда за шуме Аутономне Покрајине Војводине за 2012. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 9/2012

Решење о утврђивању Програма руралног развоја Аутономне Покрајине Војводине за 2012. годину, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 10/2012

Решење о утврђивању Програма распореда и коришћења средстава за реализацију Пројекта „Коришћење свих видова чврсте отпадне биомасе (пољопривредне, дрвне или пелете и брикете) у енергетске сврхе у основним и средњим школама на територији АП Војводине, које су буџетски корисници и које немају других могућности за решење проблема грејања“, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 10/2012

Решење о утврђивању Програма распореда и коришћења средстава за реализацију Пројекта „Коришћење соларне енергије за припрему топле потрошне воде (ТПВ) за потребе пратећих садржаја уз фискултурне сале у основним и средњим школама на територији АП Војводине, које су буџетски корисници“, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 10/2012

Решење о утврђивању Програма распореда и коришћења средстава за реализацију Пројекта „Коришћење соларне енергије за припрему топле потрошне воде (ТПВ) у геронтолошким центрима на територији АП Војводине, чији је оснивач Аутономна Покрајина Војводина“, Службени лист Аутономне Покрајине Војводине бр. 10/2012

Службени лист града Београда

Одлука о финансирању наставника разредне наставе ангажованих за обављање послова у продуженом боравку ученика III и IV разреда основних школа, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Одлука о финансијској помоћи пензионерима Београда, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Одлука о допуни Одлуке о накнади за коришћење грађевинског земљишта, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Одлука о измени и допуни Одлуке о условима и начину остваривања права на регресирање трошкова боравка ученика на рекреативној настави и трошкова екскурзије, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Одлука о измени и допуни Одлуке о финансирању програма, пројеката и инвестиционих активности корисника средстава буџета града Београда у 2013. и 2014. години, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Одлука о измени и допуни Одлуке о задужењу града Београда за финансирање Пројекта унапређења београдског јавног превоза и саобраћајне инфраструктуре, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Одлука о инвестиционом програму Агенције за инвестиције и становање Градске управе града Београда у 2013. и 2014. години, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Одлука о отпису дуговања Пољопривредне корпорације „Београд“ АД Београд у реструктурирању и његових зависних друштава „ПКБ Агроекономик“ ДОО у реструктурирању и „Ветеринарске станице ПКБ“ ДОО у реструктурирању, по основу изворних и уступљених јавних прихода града Београда, закључено са стањем на дан 31. марта 2012. године, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Решење о измени Решења о утврђивању цене услуге превоза у јавном линијском превозу путника на територији града Београда, Службени лист града Београда бр. 15/2012

Решење о утврђивању Програма коришћења средстава Буџетског фонда за заштиту животне средине града Београда за 2012. годину са Програмом, Службени лист града Београда бр. 15/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о одређивању особа које могу остварити право на бесплатно коришћење посебно обележених паркинг места на јавним паркиралиштима, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Закључак о ангажовању ревизора за обављање екстерне ревизије завршног рачуна буџета града Београда за 2011. годину, Службени лист града Београда бр. 8/2012

РАДНИ ОДНОСИ, ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о евидентирању доспелих неизмирених обавеза друштвених предузећа по извршним пресудама за потраживања из радних односа, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Уредба о изменама и допунама Уредбе о надлежности, делокругу, организацији и начину пословања Фонда за социјално осигурање војних осигураника, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2012

Уредба о изменама Уредбе о Плану мреже здравствених установа, Службени гласник Републике Србије бр. 37/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о условима и висини трошкова за издавање лиценци за обављање послова у области безбедности и здравља на раду, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Правилник о критеријумима, начину и поступку за стављање, односно скидање лекова са Листе лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 24/2012

Правилник о садржају захтева и документације, као и начину добијања дозволе за стављање лека у промет, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2012

Правилник о садржају дозволе за стављање лека у промет, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2012

Правилник о условима, садржају документације и начину одобрења измене или допуне дозволе за стављање лека у промет, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2012

Правилник о измени Правилника о приправничком стажу и стручном испиту здравствених радника и здравствених сарадника, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Правилник о изменама и допунама Правилника о исправи о здравственом осигурању и посебној исправи за коришћење здравствене заштите, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2012

Правилник о изменама и допуни Правилника о Листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2012

Службени лист града Београда

Одлука о измени и допуни Одлуке о правима и услугама социјалне заштите, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Закључак о исправци Одлуке о правима и услугама социјалне заштите, Службени лист града Београда бр. 8/2012

ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКА, КУЛТУРА И ФИЗИЧКА КУЛТУРА

Службени гласник Републике Србије

Уредба о изменама и допунама Уредбе о условима и начину примене мера за заштиту права интелектуалне својине на граници, Службени гласник Републике Србије бр. 28/2012

Правилник о допуни Правилника о спортским гранама у Републици Србији, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Правилник о спровођењу испита, организацији семинара унапређења знања и вођењу регистра издатих дозвола (лиценци) за предавача теоријске обуке, Службени гласник Републике Србије бр. 25/2012

Правилник о измени Правилника о утврђивању Плана расподеле фреквенција/локација за терестричке аналогне FM и TV радиодифузне станице за територију Републике Србије, Службени гласник Републике Србије бр. 30/2012

Правилник о измени Правилника о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

Правилник о стручно-педагошком надзору, Службени гласник Републике Србије бр. 34/2012

Службени лист града Београда

Одлука о мрежи предшколских установа на територији града Београда, Службени лист града Београда бр. 8/2012

Правила Београдског летњег фестивала – БЕЛЕФ, Службени лист града Београда бр. 8/2012

РАЗНО

Службени гласник Републике Србије

Подаци о просечним зарадама и просечним зарадама без пореза и доприноса по запосленом исплаћеним у фебруару 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2012

Индекси потрошачких цена за март 2012. године, Службени гласник Републике Србије бр. 31/2012

2

СПИСАК ПРЕТПЛАТА НА ДНЕВНЕ ЛИСТОВЕ, СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА И ЧАСОПИСЕ ЗА ПОТРЕБЕ БИБЛИОТЕКА УПРАВЕ У 2012. ГОДИНИ

ДНЕВНИ ЛИСТОВИ И ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	ПОЛИТИКА	+	+
2.	ДАНАС	+	+
3.	БЛИЦ	+	+
4.	ВЕЧЕРЊЕ НОВОСТИ	+	+
5.	НИН	+	+
6.	КУРИР	+	
7.	PRESS	+	
8.	ВРЕМЕ	+	+
9.	АЛО	+	

СЛУЖБЕНА ГЛАСИЛА

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	+
2.	СЛУЖБЕНИ ГЛАСНИК РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ – МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ	+	
3.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ АП ВОЈВОДИНЕ	+	
4.	СЛУЖБЕНИ ЛИСТ ГРАДА БЕОГРАДА	+	

СТРУЧНИ ЧАСОПИСИ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ: лист за књижевност и друштвена питања	+	
2.	PC PRESS	+	
3.	ФИНАНСИЈЕ: стручни часопис за теорију и праксу финансија	+	
4.	ГЕРОНТОЛОГИЈА: часопис Геронтолошког друштва Србије	+	

ОСТАЛЕ СЕРИЈСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

		Смештај у библиотекама	
		Немањина 22-26	Андрићев венац 1
1.	МЕСЕЧНИ СТАТИСТИЧКИ ПРЕГЛЕД	+	
2.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	
3.	БИЛТЕН УСТАВНОГ СУДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	+	
4.	БИЛТЕН ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА	+	
5.	БИЛТЕН РЕПУБЛИЧКОГ ЈАВНОГ ПРАВОБРАНИЛАШТВА	+	
6.	САОПШТЕЊА РЕПУБЛИЧКОГ ЗАВОДА ЗА СТАТИСТИКУ	+	

3

ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА НОВИХ БРОЈЕВА ЧАСОПИСА

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА

БИЛТЕН
ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА
Јануар 2012

Београд, Март 2012.

САДРЖАЈ

ТЕКУЋА МАКРОЕКОНОМСКА И ФИСКАЛНА КРЕТАЊА 4

I **Макроекономска кретања** 11

II **Фискална кретања** 35

Буџет Републике Србије 43

Буџет Војводине 59

Буџети општина и градова 63

Финансијски планови ООСО 69

III **Јавни дуг** 77

IV **Методолошка објашњења** 85

#187 APRIL 2012

PC PRESS
#187 - April 2012 - www.pcpress.rs - www.pcpres

Vesti 8
Zašto kasne eFakture 16
Mobilna Barselona 2012 102
Ni hao, Huawei 106

Intel Ivy Bridge
Miloš Stamenković

Ivy Bridge, kao direktni naslednik *Sandy Bridge* jezgra, predstavlja *Intel-ov tick* razvojni korak, ali ovoga puta su modifikacije unutar procesora nešto veće nego što smo očekivali. Isprobali smo prvu pristiglu matičnu ploču.

Cisco Cius – poslovni tablet
Branislav Bubanja

Svi proizvođači tableta napominju kako ovi uređaji, pored zabave i surfovanja, mogu da se koriste i za posao. *Cisco* za *Cius* kaže da mu je osnovna namena rad u poslovnom okruženju – šta to podrazumeva?

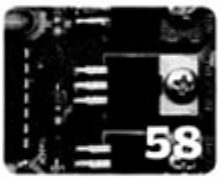

LED rasveta
Voja Antonić

Nastavljajući predstavljanje projekta kućne LED rasvete, bavimo se hardverom drajvera za rasvetna tela, koji može da se koristi kao nezavisna jedinica ili u sprezi s kontrolerom. Ostaje još da napišemo program...

ICT: Dobar izbor karijere
Mladen Mijatović

Izbor karijere u ICT oblasti danas predstavlja jedan od najsigurnijih načina da obezbedite sebi dobar posao nakon završetka školovanja. Uprkos krizi, domaći ICT sektor i dalje traži kvalitetne kadrove.

Microsoft SQL Server 2012
Bojan Dulejan

Microsoft-ova najmoćnija baza podataka, *SQL Server*, ovih dana je stigla u verziji 2012. Brojne edicije ovog paketa prilagođene su raznim potrebama, od besplatnih alata do izdanja za farme servera.

36

Kućna multimedija

Dejan Ristanović

Pošto smo formirali kućnu mrežu, vreme je da je iskoristimo na najbolji način, skladišteći informacije i prosleđujući ih tamo gde su potrebne. Dopunimo našu novu mrežu sadržajima – kućnom multimedijom.

108 Odabrani bajtovi
111 Access bajtovi
114 Vedra strana

Tržišni pregled notebook računara

Bojan Stanojević, Mladen Mijatović

Izaberite svoj novi *notebook*... Lako je reći, ali kada se nađete pred prepunim rafom u Tehnomanija prodavnici, dileme će sustizati jedna drugu. Koliki računar želite, koliko će baterije trajati, da li uzeti veliki disk ili mali, brzi SSD... *PC Press*-ov veliki tržišni pregled pomoći će vam da leto dočekate sa idealnim malim PC-jem.

Windows 8: Metro u pripremi

Voja Gašić

Kraj februara doneo je novo probno izdanje Windows-a 8. Ova verzija namenjena je svim korisnicima, pa u skladu s tim nosi naziv Consumer Preview. Novosti će neke obradovati, a neke iznervirati. Kao i obično, ravnodušnih će biti veoma malo...

HARDVER

Vucom: Klik za bezbednost 44
Mladen Mijatović

Leteći roboti 46
Nadežda Veljković

Review 48
uređuje Bojan Stanojević

LG: I anđeli nose Pradu 48
Voja Gašić

OKI ES8451cdtn 50
Novak Jovanović

Nokia N9 52
Novak Jovanović

GEIL memorije 54
Miloš Stamenković

PC PIX 70
uređuje Nenad Veljković

Sony A57 70

Pink multimedija 57
Andrijana Maksimović i Aleksandra Šakić

PC BIZ

BI: Inteligentno i obavešteno 74
Milan Bašić

AB Soft IS – Izveštavanje 78
Gordana Dragićević

SOFTVER

Corel VideoStudio Pro X5 96
Nenad Veljković

Miro desetobojac 98
Vladimir Pisodorov

Uslužni programi 100
Jovan Bulajić

4

ПРЕГЛЕД СТАРИХ ПУБЛИКАЦИЈА

Излазећи у сусрет све изражајнијим захтевима корисника да пронађу одговор на специфична питања из професионалне праксе, кроз Информативни билтен континуирано ћемо упознавати своје читаоце са садржајима старих књига из богате ризнице библиотека Управе. Наш фонд обухвата, између осталог, и вредне писане документе који, осим документационе, имају и научну и стручну вредност. Будући да су посреди књиге од историјског значаја, као и периодична издања и друге драгоцене библиотечке целине којима располажу постојећи фондови, овим путем настојали смо да проширимо лектиру свима онима који желе да се стручно усавршавају. Напомињемо да ове књиге (из којих дајемо само изводе) могу да се користе само у читаоници библиотеке Управе за заједничке послове републичких органа.

За овај број издвајамо:

МОНОГРАФСКЕ ПУБЛИКАЦИЈЕ

1. МИСАО: књига 40, Београд, 1932.

У наредним бројевима Информативног билтена наставићемо са приказима тематски и жанровски разноврсних публикација нашег богатог фонда.

МИСАО

УРЕДНИК В. ЖИВОЈИНОВИЋ

КЊИГА ЧЕТРДЕСЕТА

СВЕСКА 305—312

ВЛАСНИК СМИЉА ЋАКОВИЋ
БЕОГРАД, 1932

Стеван Сремац и карактерологија Балкана

1

У своме чланку о „проблематичном Бугарину" (Slavische Rundschau 1931) хтео сам да узмем у заштиту доброг Баја Гања, доказујући да Баја Гање није деструктиван тип, ако остане тамо где је и постао прилагођавањем и самоодбраном: у сељачкој и малограђанској Бугарској из турскога доба. Овај тип постаје паразитаран тек тамо где свој неповерљиво промуђурни став преноси на нову, то јест на властиту државу, према којој се, у овом случају, понаша исто онако као што се раније с правом и по навици понашао према туђинској држави.

Овај чланак је у бугарској јавности изазвао читав низ карактеролошких покушаја (објављених у часопису „Философски преглед"); прилоге су дали К. Петканов о психологији бугарског сељака, Н. Шејтанов о сексуалној психологији Бугарина, О. Барбар и А. Разсуканов о психологији бугарског војника, Ат. Попов о социалном хоризонту бугарског сељака. За нашу тему је нарочито занимљив најновији прилог К. Петканова о бугарској интелигенцији као еманацији и негацији бугарског села. Док се Петканов у своме првом чланку базирао искључиво на бугарског сељака, он даје овде једну нужну допуну бугарске карактерологије: варошанина, чиновника, „интелигенцију". Не само да ова бугарска интелигенција великом већином води своје порекло са села, већ и њен став према „народу" изазива у самом народу одређене карактеролошке структуре.

Петканов не даје стварну карактерологију бугарске интелигенције, већ приказује само *затегнутост* која — продуктивна или деструктивна — влада између ова два главна слоја једног сразмерно још мало модернизованог народа. Његов приказ је уз то јако емоционалан, нека врста проповеди за онај део бугарске интелигенције који није свестан своје одговорности према сељаку и према целокупном народу. Нас се овде не тиче, колики је овај деструктивни део данашње бугарске интелигенције у поређењу са оним другим делом који је свестан своје одговорности. Али и за нас важи као чињеница да је горњи друштвени слој некада подјармљених балканских народа створио, поред продуктивних, и сасвим одређене деструктивне карактеролошке типове који су баш

за ове народе карактеристични, то јест који, чак иако се јављају и у другим народима и епохама, на балканском тлу ипак имају своје особености.

Покаткад се претеривало у тумачењу ропства, али једно је извесно: да су *деструктивни типови* које ћемо овде посматрати, у великој мери *карактеролошки деривати туђинске владавине*. Кажем *деривати*, а не *резултати*, јер иако је овај израз јаснији, он није и тачнији. Наводим неколико ових балканских типова: хајдука и његове модерне изданке у времени јавнога, а нарочито политичког живота, бунтовника по крви и занату, терористу, патентираног ослободиоца угњетаваних, „чорбацију" и његове потомке, — рају, потурицу и фанариота (који живи још данас) итд.

2

Петканов износи у главном ове мисли: Као што је и разумљиво у сељачкој земљи, нема ниједног бугарског интелектуалца, нема скоро ниједне варошке породице која не води порекло са села. Историјски задатак бугарског сеоског народа састојао се у томе да у временима туђинске владавине сачува етничку снагу и етнографску свежину бугарског народа. Да је управо турска владавина са својим особеним карактером врло много допринела да се ова национална добра очувају — данас опште сазнање свих балканских Словена —, то је такође Петканову познато. Али он зна такође да је бугарски народ у доба ропства био у опасности да, упркос све етничке консервације, изгуби историјску свест о националном континуитету. Први бугарски препородитељи морали су средствима историјског просвећивања да тек поново створе у народу појам о некадашњој величини. У овом погледу постоји једна врло значајна разлика између Бугарина и Србина, који, у крајевима најизразитије етничке особености, располаже тако богатом, тако свесном и свесно негованом историјском народном традицијом и тако изванредним смислом за историју, да је већ у томе лежала гарантија не само за његово етничко, већ и национално одржање. Карактеролошки, нарочито код потомака црногорских и херцеговачких племена, ова историјска свест може да се развије до охолости „коњеновића" и народног самопоуздања које изгледа претерано и смешно Бугарину који је трезвен и чија је историјска традиција оскудна. Доживео сам и обратно да су српски војници сељаци констатовали са племићским презрењем за своје бугарске другове да ови не знају ништа о старим јунацима и краљевима. Ова разлика има врло важне последице. Да бих се вратио на Петкановљеве мисли, потсећам овде само на чињеницу да бугарска интелигенција показује мало разумевања за старо, традиционално

биће својих сеоских суграђана, али да у толико некритичније прима све „европејске" новине. Културно савлађивање ропства, страх да не изостане за модерном Европом, форсирано напредњаштво које је данас још исто онако грчевито и револуционарно као у данима ослобођења, то је по Петканову обележје просечне бугарске интелигенције. С тиме стоји такође у вези што бугарска интелигенција прима и европске социалистичке идеологије без икакве критике. Ако народ, неповерљив и конзервативан, одбаци ова учења, он је глуп или рђав, и европоман му окреће леђа пун презрења. Прво средство интелигенције да васпита народ за модерне идеје, била је школа. Али у школи се форсирало рационално знање, а занемаривало грађанско васпитање. У толико жудније је омладина коју сувопарни рационализам није могао да задовољи, а којој је бунт био у крви, упијала европске спасоносне идеологије. Пре него што је изграђена „колективна душа Бугарина", отишло се у интернационално, свечовечанско. Пре него што је млада држава доспела до потребне висине својих функција, биле су ту већ „нове идеје", над- или антинационалне, које су утврђивале убеђење да је држава једна институција која има да обаспе народ срећом и благостањем. Једнакост и братство постали су култ, али иако је бугарски народ до онога времена показивао у главном социалну једнакост, сад се развило неповерење према вођама и најзад према држави уопште.

Бугарин је добио своју претставу о држави преко османске царевине. Непријатељство народа према турској држави распаљено је поново хипертрофијом партизанства, још пре него што се могло развити осећање за властиту државу. Стари дух бунта нашао је опет повољно тло. Уместо да настави традицију сеоског народа, то јест да се труди за повећање духовног и материјалног благостања, интелигенција је иступала као поборник за „згажено право." У исто време отпочела је јуриш против религије и традиционалног морала народа, не пруживши му ништа друго што би му зајемчавало његов морални мир. Овај груби материјализам је и друге народне традиције бацио у старо гвожђе. Само је оно оправдано што је корисно, а корисно је оно што интелигенцији прокрчава пут и олакшава јој живот у граду.

Тако је интелигенција, отргнута од груде, почела да ствара без система контуре бугарског варошког живота. А чиме је могла да себе издржава, ако не расипањем свог сеоског поседа, „службом", чиновничким положајем? Форсирање цивилизације у модерном европском смислу уништило је најбољу карактерну црту бугарског сељака: рад само ради рада, рад не ради материјалне награде коју доноси или не доноси, већ рад и стварање као по себи драгоцену функцију, као морално народно благо. Петканов је у своме првом

чланку подробно објаснио ову по бугарског сељака стварно врло карактеристичну црту. Овај метафизички смисао рада није, уосталом, у опреци са на далеко чувеним тврдичлуком бугарског сељака. Оно што се овде појављује као тврдичлук, најчешће је само штедљивост која је потребна у тешкој школи живота и која је затим и етички фиксирана. Тако схваћен рад могао је и у бугарском граду имати своје прикладно место, као и у модерним градовима Европе, али баш овде је по Петканову бугарска варош промашила, и то кривицом бугарске интелигенције као и занатлија и трговаца који су пошли за њеним примером.

Требало је да град постане страшило за све лене и недисциплиноване људе. Али ко од нас — узвикује Петканов — страхује од града? Зар у Бугарској постоји један такав стваралачки град? У нашим градовима никоме се не жури, интелигенција је спора, инертна, без иницијативе, без одговорности. Зар је бугарски адвокат, карактеристични претставник бугарског друштва, нешто друго но чист професионалиста? За сада су то бар они адвокати који, као правници, одређују унутрашњу и спољашњу физиономију државе. Они нису испунили свој задатак да народу даду идеал државе, а њихов труд да свој професионални интерес изједначе са државним интересом, родио је највећу ману бугарског друштва: партизанство.

А лекари? Зар се и они не старају искључиво за своју клијентелу? У каквој сразмери стоје приходи адвоката и лекара са приходима других позива и са материјалном снагом бугарског сељака? Петканов се ограђује од тога да се његово приказивање схвати као генерална оптужба, он жели једино да нагласи да бугарска интелигенција иде у главном за новцем, за „печалбом" а не за „трудом", и то једино зато да би себи у приватном животу обезбедила све угодности западне цивилизације. Инжињери граде железнице, пре него што има сеоских друмова; агрономи имају тракторе и машине, пољски рад се сврши за десет до двадесет дана, а остало време може да се посвети партизанству. С друге стране, новатори проповедају социјализам, кооперативизам и сличне спасоносне планове који немају основе у стварном стању бугарског села. Интелектуалац схвата као нешто најприродније да се рад који је уложио у своје школовање мора да исплати на рачун државе и друштва. Стога он ради напорно док не добије своју диплому, а затим заборави на своју мисију.

У бугарској интелигенцији развила се чак и нека врста „бугарске аристократије". Њена главна карактеристика је убеђење да је све туђе лепше и боље од домаћега, а чак и тамо где ово домаће („родното") постаје књижевно-уметнички проблем, оно се схвата више као нека врста фолклора на који треба обратити пажњу пре његове неминовне пропасти, а не

као стваралачки процес народне душе који мора бити основа сваке одиста националне културе. Ово одбацивање народне културе за љубав подражаваној европској цивилизацији јесте једна главна црта бугарске буржоазије. Отуда јаз између града и села, између народа и интелигенције, отуда десоријентисаност бугарске интелигенције, њен бирократизам, њено партизанство. Бирократизам је у највећој мери непродуктиван: „Дај молбу!", „Комисија није имала седницу", „Сутра", „Напиши другу молбу", „Ниси ваљда једини који чекаш" итд. Бугарски чиновник није шараф у државној машини, већ њен господар; држава изгледа народу као тиранин, непријатељ, молох.

Још горе је партизанство које је од демагогије направило науку и које верује да је држава златан сто, а народ мека иловача... Прескочићу остала излагања К. Петканова и завршујем његовом реченицом: Код нас се „партија" поклапа са „народом", али такво схватање садржи у себи све елементе деструктивног бунтовништва.

3

Да кажем одмах: Петкановљеве мисли су тачне што се тиче стварног стања, али образложења која он даје нису сасвим тачна. Све ове деструктивне појаве државног и друштвеног живота имају дубљу основу, оне нису резултат новога развоја, већ туђа наследна маса из старих времена и једне старе врсте балканске цивилизације, једна инфекција из средишта болести које је сакривено, али које још није изгубило своје дејство. То се увиди одмах кад се запази да горе жигосане појаве нису искључиво бугарске. Оне су балканске, бар у овом облику. Јер свуда има бирократизма, партизанства, националне нескрупулозности. Али они носе овде специфично балканске црте, иако у Бугарској поред тога показују још и неке друге нарочите црте. Није тачно да је данашња бугарска интелигенција тако млада, као што би могло изгледати, ако се схвати само као потомство национално свесних бугарских препородитеља и ослободилаца. Она није зато снабдевена горе обележеним негативним особинама што је изгубила плодну везу са сеоским народом и одговорност према држави. Све су то опет тек симптоми. Бугарска варош није никако творевина бугарске интелигенције, јер је балканска варош одавно имала своје цивилне структуре изграђене хиљадугодишњом традицијом, пре него што се бугаризира једним процесом који траје, ево, већ неколико генерација и који још за дуго није завршен. Петкановљева излагања дају повода да се прати један интересантан културно-историјски процес који се одиграва пред нашим очима: борбу неколико цивилизација око човечје душе. По себи се разуме

да је такво рвање немогућно без моралних жртава. Није то само стара балканско-византијска варошка цивилизација која се овде бори против бугарске народне културе, већ се оне боре опет заједнички против модерне европске цивилизације која неодољиво надире: борба свију против свих. Стога није тачно ако се сва кривица за пустош на бојишту баца једино на напредњаштво у европском смислу. Европска цивилизација наваљује, наравно, на остала два фронта у првом реду не својим унутрашњим вредностима, већ својим цивилизаторским спољашњостима, али њен главни непријатељ није при томе сељачко-национална, већ балканска маловарошка цивилизација. У борби између варошко-балканске и сељачке културе стара балканска цивилизација ће све дотле морално да трује сеоске масе које пристижу у варош, док етнички процес бугаризације, који по градовима у Бугарској још увек траје, буде толико напредовао да градови бар до 80 од сто буду етнички засићени бугарском народношћу. То код већине бугарских градова до данас није случај, али је то ипак само питање времена. Регенерација модерне Турске од стране Кемал паше врши се у виду свесног национализовања на уштрб „леванте" с једне и „истока" с друге стране.

Још и један други бој има да се бије: Градско становништво *мора* да се европеизира и модернизује, јер процес урбанизације мора да тече даље, ако функција града као таквог не треба да изгуби сваки смисао. Пошто је светска историја окренула лице бугарског народа са истока на запад (судбоносан догађај, јер данашња средишта енергије европске културе много су више удаљена него раније балканско-византијско средиште у Цариграду и Солуну), то не остаје други излаз но прихватање европске цивилизације што, свуда и увек, почиње спољашњим подражавањем. На ту појаву не треба се сувише жалити; она ће сама од себе нестати. Али и у овој борби, која са жестином букти по целом словенском Балкану, пашће небројене жртве. То је неизбежно. „Национална култура", за којом чезну сви јужнословенски народи, неће бити ништа друго до синтеза сељачких култура са европском. Велика је штета што је и образованом Европејцу тако мало позната вредност и богатство ових старих сељачких култура код Јужних Словена које полако застаревају.

Данашња балканско-византијска маловарошка цивилизација је наследник једне старе византијске варошке културе која је, додуше, садржала и сама велики број источњачких елемената, али коју су Турци још више ориентализовали, нарочито у њеном спољашњем изгледу. У овом новијем облику она је пре ослобођења балканских Словена неограничено владала код Срба и Бугара (изузимају се увек патријархалне сеоске масе са сразмерно великим личним, политичким и религиозним слободама) и, наравно, код Грка који су са балканским

Романима грчке цивилизације, са шпањолским јеврејима и јерменским избеглицама били главни носиоци ове типично паразитарне ситне буржоазије. Европском путнику открива се ова варошка цивилизација око целог источног дела Средњега Мора као „леванта", најчешће само са најнепријатније стране, која је културном и моралном појму леванте и левантинца и дала наш данашњи смисао. Негативне стране ове левантинско-балканске буржоазије су ове: марљива, ситничарска, безобзирно лукава, али никако широкогруда жудња за стицањем имања, неосећање одговорности према држави у ма ком облику, на чијем тлу води свој паразитски живот као трабант државне силе, као привилегован трговац, занатлија и шпекулант, као повлашћени свештеник подјармљених хришћанских сељака, као нескрупулозан и подмитљив, а уз то неспособан чиновник. Недостаје и европски појам „народа". Постоји једна права вера и само једна човека достојна цивилизација: грчка ортодоксија схваћена што површније, и грчко-левантинска „култура". Словенски сељак, нарочито онај који није био слободан, кмет који је до најновијих времена био лишен свих права, „раја" је за овог маловарошког паразиту само човек ниже врсте коме се сировине одузимају — макар и преваром — уз најминималније, а фабрикати намећу уз максималне цене. При томе је социални живот у овом маловарошком друштву стегнут старим традиционалним и строгим облицима, еснафима, прилично лажним моралностима и једном површном побожношћу без моралне доследности, традиционалном учтивошћу без унутрашње садржине, уз то разједан пословном и политичком конкуренцијом, личном злобом и непријатељском суревњивошћу. Већ је Цвијић тврдио да политичка узбурканост и демагошко партизанство великим делом не потиче из старе бунтовничке крви, већ такође из базара балканске паланке. Ако се иде кроз балканску „чаршију" која је сачувала свој стари карактер, увек се застаје зачуђен пред дућаном неког адвоката: једна собица у приземљу, између самих трговачких дућана, а у њој писаћи сто, каса, једна столица — друга столица стоји пред вратима и на њој седи адвокат и чека своје муштерије. У једној бугарској вароши возио сам се једним дугачким сокаком који се код тамошњих људи зове „адвокатски сокак". С леве и десне стране једно адвокатско дућанче поред другог, око стотину. Познат је овај тип „адвоката" из старе Турске, као левантинско наследство. Он је сад онај који прави „политику за народ".

По себи се разуме да је балканско-византијска цивилизација могла да покаже и многе позитивне црте, док је била у пуној снази. Што она данас, у декаденцији, врши најчешће само негативан утицај, не сме да помути наш суд при про-

суђивању њеног културног задатка у прошлости. Само нас се овде не тичу ове позитивне особине.

4

Кад Европејац каже „Балканац", он мисли на два типа које је тачно запазио, макар његово суђење о Балкану иначе почивало на недовољном познавању ствари. Јер ова два типа се морају запазити, чак и помоћу оних малобројних примерака са којима Европејац, овом или оном приликом, долази у онај непријатни лични додир који је дао повод за неповољно значење израза „Балканац". Он је у том случају или нешто слично као левантинац, то јест: непоуздан, неуредан, коруптиван, хохштаплер, или „Балканац" значи онај други тип који не потиче из балканско-византијске средине, већ из патријархалног ратничког друштвеног уређења, тип „виолентног Балканца", познатог у Европи најчешће као завереник, атентатор, дакле дериват хајдука. Морао сам овде укратко (и популарно) да одредим ова два у Европи популарна типа, ако хоћу да прикажем Вукадина из Сремчевог хумористичко-гротескног романа истога имена.

Вукадин води порекло из средине патријархално-херојског система, или да говорим пишчевим речима, из оног романтичног планинског краја старе краљевине Србије последњих деценија прошлога века, где села немају гробља, јер им се становници сахрањују крај друма, а на њиховом надгробном камену стоји да су погинули као јунаци од душманске, од жандарске руке; где суд сумњичи сељаке због честих незгода којима су изложени „делижанци", али их пушта пошто сјајно докажу свој алиби. Вукадин показује још у раној младости лављу канџу. Кад му отац опет једном запрети батином, он се са очевим кремењаком забарикадира у стаји и излази тек пошто му је зајемчено да неће бити кажњен. Није он узалуд слушао причања старих и епске песме. У школи добро напредује. Мајка мисли да постане трговац. Отац међутим вели да би боље било да постане пандур. Јер његова је чежња некада ишла за тим да своју хајдучку природу „сублимира" до пандурства, то јест да легализује рођеног разбојника. Али каријера очева не трајаше дуго. Оптуже га због неких безначајних поклона од стране оних хајдука које је, по службеној дужности, морао да гони. Од онога времена гаји велику љубав за пандурство које је толико цењено код Југословена свих вероисповести и за које народ показује изванредне способности. На жалост, отац не може да утиче на избор позива свога сина. Опет се једном десила незгода некаквом делижанцу, а отац умакне испред недостојних сумњичења по начину својих старих, то јест „дограби пушку по средини" и оде у гору. Тек из Званичних новина дознају његови суграђани

„колико га цени рођена Отаџбина", на три хиљаде гроша пореских.

Дечак сам реши своју судбину: побеже у варош и постане шегрт. Ту седи и шије памуклије и фистане, а пазарног дана стоји пред вратима и мами сељаке: — О снашо, изволте унутра, у дућан; има што ти срце хоће и што ти на памет падне! Има шамија, смиљкита, фистана, ђердана, кумаша, вунице, федерместера, господског цвећа... Ама прво себе гледај, снашо; и *Бог* је *прво* себи браду оставио. — Немој да се враћаш, не ваља се; него сад овако право у дућан, док нису други разграбили... Па је угура у дућан и утрапи јој свој „бофл".

Или: — О, председниче, куд се загледа, па и прође мој дућан: куд мислиш боље и јефтиније наћи него код нас?! — Деде, девојко, бриго материна и јараново цвеће, 'оћемо л' што да пазаримо?... Ама има, злато материно, а чега нема, ђе је царевина?! Има и од тице млека, само треба тражити и добро платити...

Вукадин открије сваку крађу и ставља сваку кришом однету стварчицу десетоструко на рачун; мајстор је у мерењу. Он не вара ради добити, јер она иде газди, он вара чисто ради спорта. Зар није одмах јасно да он није подесан за типично балканско-византијски позив бакалина и члана „еснафа"? Он претерује у своме спортском уживању. Награда је онај големи шамар. — Ама теби не вреди говорити — објашњава му газда (вероватно цинцарин) — где ти кажем да чупнеш *једно влакно*, ти брате слатки, здипиш *цело руно!* Е, не иде то тако! Немаш, брате, начина! Треба по мало, да се не опази. Зрно по зрно, ето погача; камен по камен, ето палача! Од свакога по мало, па њему није штета (јер и не опази), а нама велика фајда! А ти предижеш, ка' да лиферујеш држави! Друго је *државско*, а друго, брате слатки, *прифатно! Прифатни*, кад му мериш, отвори сто очију, а за *државу* кад мериш, спремиш само један добар ћевап за комисију за примање — па мери, вела, ако 'оћеш и драм у оку, иде то!... Вукадин је произишао из сеоске средине која ужива у спорту. Стога радије напушта еснаф и чаршију — и окреће се другој могућности паразитарне социалне каријере: „интелигенцији".

Једнога дана слуша старије гимназисте где разговарају високопарно о реализму и идеализму. Он се, наравно, пита, шта се у животу може почети са таквим бесмислицама. Је ли могуће? Ови младићи постаће касније чиновници? Писари, секретари, казначеји, чак и окружни начелници? Али како да учи школе, кад је сиромах? Нађе се послуживање и похађа се поред тога гимназија. Ко је предавао у предратним српским гимназијама, зна то врло добро. Уз то треба добити благодејање. То има ту корист што можеш учитеља, ако хоће

да ти да рђаву оцену (белешку), да замолиш да ти да добру оцену, јер ћеш иначе изгубити благодејање. Благодејање се добија за добро сведочанство, а добро сведочанство се добија, ако имаш благодејање.

Са поузданим инстинктом Вукадин изабере међу гимназистима који се препиру управо онога који се изјаснио за идеализам. Тај ће му помоћи. Ако међутим мора да моли образован свет за неку услугу, он не говори екавским дијалектом београдског књижевног језика, већ музикалнијим, срдачним дијалектом брђана који је обавијен романтиком народне песме. Такво нешто је увек дирљиво. Зашто напушта занат? Па, срце га вуче књизи. Не може више очима да гледа како дућанџије гуле јадне сељаке. Зар није и сам сељачко дете?

На једној претстави у добротворне сврхе Вукадин отпева уз гусле једну нигде нештампану песму. Са приходом од те вечери оде у Крагујевац и упише се у гимназију. Ту он падне у шаке деловођи који дете из народа испитује о народским именима биљака и животиња. Вукадин их наравно не зна. Можда има чак право кад тврди да она трава уопште нема имена, и да она птица са непристојним именом стварно нема пристојнијег. Наравно, дете из народа је на тај начин проиграло симпатије професора природњака. Тим ревносније се залаже професор српског језика за сељачко дете које је „из краја где се најчистије говори, што је још бесмртни Вук похвалио."

Пажљив, скроман, чак и понизан, за метар виши од школских другова, тако он седи у клупи, леним ђацима предочаван као узор, сељачко дете као бесмртни Вук, отац новије књижевности. У идућем разреду његова ревност већ попушта, у трећем постаје вођ свих бунтовничких елемената, борац за згажена права. Због дрскости („Вала није ми ни ђед знао Алгебру, па је и опет живео!") добије пет дана затвора, али кад хоће да понесе гусле („да опјевам пизму и неправду, која ми је сиромаху учињена од господе провизора"), кад га избаце из разреда и он нађе оне демагошке речи: „Мене су, ја мислим, господине, послали овамо да учим и држави и овом ојађеном народу користим, а не да се мангупирам!"... „А што да идем, ваљда за то што сам сиротињски и сељачки син?", тада букне побуна робова која се свршава његовим изгнанством из школе.

Неколико разреда гимназије довољно је да се отпочне чиновничка каријера. Шта да постане? Учитељ? То су гладнице. Полицијски чиновник? Већ боље. Али најбоље је — ђумругџија. Сетите се да је и Чичиков у „Мртвим душама" имао разлога да постане ђумругџија. С почетка Вукадин и овде напредује, али не иде преко извесне тачке. Јер ипак није довољна његова способност за адаптацију. Има осам

година, а још увек је неуказни практикант. Тада тражи да га преместе у унутрашњост, јер „међу слепцима, кажу, ћорав краљ".

Али ни тамо не иду ствари како треба, ма колико да породица његове жене мољака за њега код министра њихове странке. Једног дана се љуља министарство. Вукадин напише писмо којим се јавно одриче странке својих рођака. Али, о несреће, ново министарство нема ни времена да се побрине за свога новог убеђеног партизана, јер после недеље дана и оно је оборено. Враћа се старо министарство на државно крмило. Сад је свршено са „указом"! Његов службенички лист такође није нарочито сјајан: рђав чиновник, без иницијативе, подмитљив. Али његово имовно стање је невероватно добро. Међутим, без указа се не може даље, и поред богатства и тајне моћи: амбициозна жена му не даје мира. Тада Вукадин оде право у министарство.

Његови разговори са начелником имају арому балканске средине. Вукадин говори опет дијалектом брђана, оним стилом епске неније пуним слика и симбола који потсећа на Византију и Стамбол, на рајетинско, хајдучко и јуначко доба.

— Ја сам господине — поче Вукадин — потеглио чак из Т.* амо у Биоград, а грдна ме невоља дођерала. Моји су ђедови крв пролијевали за овај топрак веселе земље, да онијема послијен њих буде боље а не горе.

— Разуме се, — вели Начелник, а гледа га једнако.

— Добро је! — помисли Вукадин, па настави. — А ево мени, господине Начелниче, све то горе. Каква вјера не'ванзова, не оде пјевајући, а ја остадо' ка' онај Ђемо Брђанин на друму ногом копајући.

— А у којој сте класи?

— А јадна ми класа, нијесам још ни у једној класи.

— Како оно рекосте, не чух добро ваше име?

— Вукадин Крклић, званичник, практикант просто српски да кажем, већ петнаест година а жењен већ двије године.

— Шта практикант?! — узвикну господин Начелник, коме као да је криво било, што му је и онолико почасти указао.

У том и Ђоле унесе две кафе.

— Имам седморо ђечице, седморо црва...

— Колико деце имате?

— Седморо. Седам војника за краља и отаџбину...

— Седморо деце! А ожењио си се пре две године!? Напоље! — викну господин Начелник.

Начелник му тада покаже отворена врата у којима стоји скамењени служитељ. Начелник се при јаснијем 'изговарању имена сетио Вукадинове „превјере".

Роман се свршава једном гротеском, ако се уопште може рећи да има завршетак. Посматран са уметничке стране, роман је недовршен. Често се писцу пребацивало ради ове

гротеске као средства да се извуче из неприлике. Али неправедно. Јер у случају „Вукадина" не ради се о хумористичком роману који се може мерити реалистичким мерилима, већ о једној сатири против балканског сељака који се сублимирао до балканско-византијског паразите и опортунисте, о једној сатири у облику хумористичког романа који напослетку збаца своју пријатну маску и кези зубе на нас. Јер Вукадин успе да изврши оно што још нико у Европи није успео, као неки српски Александар Велики он савлада „неукротимог магарца" једног путујућег циркуса. Оно што је Берлин, Беч, Лондон узалуд покушао, пође му за руком. Четири пута обиђе на Буцефалосу целу арену, добије награду од двадесет дуката, он је јунак дана, о коме новине јављају:

„Целом је свету познато, какав је Србин на бојноме пољу и да се на томе пољу може слободно мерити са ма којим народом. Али док су други сретни народи напредовали у култури, ми смо морали бити на мртвој стражи за ту културу. Стога смо доскора на другим пољима културне утакмице заостали и о нама се није чуло. Тако је било до јуче. Али 14 Јула — баш на сам дан разорења Бастиље! — један син ове земље, Вукадин Крклић, показао је да се и на том пољу можемо такмичити са сретнијим народима, са синовима Гордога Албијона и земље где расту лимуни и наранџе. Тога вечера је један син ове земље укротио Буцефалоса, онога Буцефалоса, којега цела Јевропа назва „неукротивим чудовиштем"!! И тај Вукадин, на жалост, још је и данас само један бедни практикант са платом још од Тридесет Девете године!!! Толики се министри изређаше и нико се не сети овога бедника, чији су дедови потоцима лили крв за ову неблагодарну земљу. Али се још да све поправити. Ако му се учињена неправда што пре поправи и указно звање да, даћемо доказа да и заслужујемо велике људе, јер их умемо и ценити; јер народ, који не цени своје велике људе, не заслужује ни да их има! — Г. Министар има реч!"

Вукадинов телеграм жени гласи:

„Крклићки у Т*. Ја одвалик за указног ђумругџију. Писмом опширније. — Вукадин."

Није то ни насилан завршетак акта, а није ни неумесна лакрдија. То је најзлобнија сатира Домановићевог кова. Једино што би се могло рећи: Роман нема уопште завршетка, јер игра тек сад почиње. Вукадин је најзад постао ђумругџија, постао је оно што је Чичиков на почетку своје каријере. Ту је требало да неки српски Гогољ настави роман и да покаже како се Вукадин развија у велику зверку. Ко зна, можда ресорни шеф у министарству финансија, или чак и министар?

Д-р Герхард Геземан

Мушкарац и жена велеграда

Културу нашег доба опредељују форме економског живота, које је створила машинска производња. А та производња продире не само у све области фабричке индустрије, већ и у пољопривредна газдинства, која све више истискују ручни рад. Карактеристика машинске производње лежи прво у масовној изради продуката, а друго у веома ограниченом броју људи који управљају радом машина.

Под таквим околностима разлика између села и вароши постаје све незнатнија, и као владајућа форма економског битисања у земљама наше културе јавља се живот великих вароши, живот велеграда. Под велеградом се обично подразумевају градови са најмање 100.000 становника, али има земаља у којима су градови незнатни по броју становништва (на пр. у Шведској или Швајцарској), па ипак се услови живота нимало не разликују од услова у градовима са великим бројем становника. У Немачкој, међутим, има доста фабричких насеља, која располажу свима особинама великих градова, премда се номинално и не убрајају у градове. Истоветан тип живота влада и у Енглеској, Сједињеним Државама Северне Америке, Аустралији и свима земљама наше културе.

Услови рада и живота свуда су подједнаки. Њихова главна карактеристика састоји се у фактичној пролетаризацији становништва, које је под разним условима производње остављено самом себи и упућено на зарађивање насушног хлеба. Огромна већина тог становништва нема никаквог непокретног иметка; ако понекад и уштеди нешто од своје зараде, те уштеде ипак не могу бити толике да би човека могле обезбедити на дуже време кад изгуби ту зараду, то јест кад изгуби место на коме је запослен у фабрици, канцеларији или другој којој установи данашњег друштвеног поретка. Најдрастичнији пример за то пружа нам Америка. Услови под којима ради и живи њено становништво до очигледности су грозни и сурови. Још недавно је у студијама, које су приказивале живот радничке класе у разним земљама, говорено о Америци као о земљи искључивог благостања за радничку класу и радни народ уопште; говорено је о удобним становима у којима су се разбашкариле радничке породице, о радничким женама које не морају тражити

зараде по фабрикама и т. д. Међутим дође криза и слика тога благостања одједном се измени: милиони беспослених нађоше се под истоветним условима под којима чами сиромашни европски пролетаријат.

Али, зачудо колико су једнообразне типичне форме живота савремених градова. Оне стварају јединствен интернационални тип савременог човека, који се — и поред извесних разлика у погледу националних тежњи сугерисаних политичким и другим програмима — врло мало разликује, по суштини, један од другог у разним земљама, па чак и у разним деловима света. Та једнообразност савременог човека данашњег „велеграда" претставља важан факат, са којим, наравно, мора рачунати и политика будућности. Психолошки се изграђује тип човека, који је препуштен самом себи, својим сопственим снагама, и који долази до свести да сам себи мора зарађивати парче хлеба, јер је присиљен да у „ближњем" гледа не толико „брата"' колико непријатеља и конкурента, који му спрема заседу да би га, у своју корист, лишио зараде. Савремени човек увек мора бити спреман да одбије ударац и да га нанесе своме конкуренту. Окружен са четири зида свога тесног стана, он нимало није склон идили „породичног огњишта", а и његова жена мора тражити упослење, надницу, ако жели да има своје парче хлеба.

То породично уређење живота, које је некада, у XVIII и делимично XIX веку, било тако типично за нашу културу и које је дало тако дивних образаца љубави, снаге, борбе мушкарца и жене за срећу, — то и такво уређење отишло је неповратно у прошлост и све више га замењују форме живота код којих је смешно и говорити о некој „неравноправности" пола: жена у тој борби исто толики је борац као и мушкарац. Стога, ако хоће да извојује своју срећу, жена мора да се бори за мушкарца, као што се мушкарац некада борио, а делимично се и сада бори, за жену. По чудној вољи судбине, уз то ослобођена свих стега, жена у данашње време много мање изазива код мушкарца она осећања, која смо навикли да називамо „ритерским". Шта више данас је жена врло често приморана да осваја расположење мушкарца, па чак и његово осећајно одушевљење за себе. Отуда те разноврсности моде, које толико драже моралисте и чији је циљ отворено сексуалан.

Тим појавама немилосрдне борбе за опстанак, коју сваки појединац мора да води под околностима данашњег живота у градовима, условљене су и светле и тамне стране карактера савременог човека. Као продукт великог града признајем да гајим симпатије према томе човеку, који је његова

творевина. Ја видим да је тај човек у много већој мери, него његов претходник из ранијих векова, обдарен унутрашњом слободом, да је много мање подложан сујеверју, разним кастама, сталежима и партијама, да је много јачи у моралном погледу, мање запада под утицај променљивих расположења, поузданији је у себе и т. д., — најзад идеализам, којим савремени човек располаже, свеснији је и очеличенији у борби него идеализам ранијег човека, који је више био подложан разним традицијама Доследно томе и савремена жена није више оно немоћно створење, које је, повинујући се мужевљевој вољи, носило на својој грбачи домаће дужности и обавезе, већ је најчешће човек коме није потребно никакво туторство и који сам ствара своју судбину. Несумњиво да је таква жена изгубила врло много од онога што је за њу лепо и драгоцено, и да многа и многа данашња радница, чиновница или учитељица уздахне за добрим старим временима, кад је жена седела код куће, а мушкарац одлазио да зарађује, и кад је срећу породичног огњишта сматрала за своју главну дужност. Али та се времена никад више неће вратити.

Опстанак савременог човека у великим градовима данашњице може се, до извесне мере, упоредити са животом првобитног човека у прашуми, где су га на сваком кораку вребале опасности и где се из тих опасности ишчаурила снажна и окретна личност за борбу са шумом и другим стихијским тешкоћама природе.

На свима странама савременог економског живота огледа се мучна борба, коју човек мора да води. Статистика данашњих држава пружа нам обилан материјал за разматрања и расуђивања у том погледу. Међународни биро рада[1]), који у својим периодичним билтенима проучава услове под којима раде и живе радничке масе целога света на свима областима привредне делатности, такође нам пружа богат материјал за осветљавање разних страна живота савременог културног човека.

Несумњиво је да ми у данашње време и под данашњим околностима живота не претстављамо оно што су били на пр. наши дедови или, у још већој мери, људи XVIII века. Али индивидуалне особине, којима сваки од нас располаже, не треба преувеличавати и сматрати да је данашњи културни човек индивидуалнији него што је био на пр. средњевековни човек. Ако наше опште, свима нама својствене, погледе на различите стране живота, на пр. на ропство, казну, права деце и томе слично, сравнимо са одговарајућим погледима и назорима људи из старог доба, на пр. са општим погледима Римљана на ропство, увидећемо да су људи данашњице исто

[1]) Burean international du travail са седиштем у Женеви.

толико „неиндивидуални", као и они из удаљене прошлости. И са тог гледишта изучавање процеса, који човечанство доводи до образовања нових културних типова, претставља велики интерес.

Кас што сам напред споменуо, савремени економски услови, који људе нагоне да живе друкче него што су живели у доба кад није било развијене машинске индустрије, електричне струје, железница и аероплана, стварају и нови културни тип човека. Сваки законодавац мора да рачуна са тим фактом, и чудновате неподударности између захтева живота и остатака прошлости по питању дечјег положаја, брачних односа и др. објашњавају се баш тиме што законодавству не полази за руком да се прилагоди социјалним и психолошким променама које се у друштву одигравају. Као последица тога често се дешава да је законодавство мртво слово на хартији. У Енглеској су на пр. врло строги закони у погледу цензуре, а у ствари влада потпуна слобода штампе. Такве појаве, које јасно показују колико овај или онај закон не одговара животу, запажају се изразито у свакој земљи. Оне показују да друштвене промене нису достигле онај степен, при коме старо законодавство постаје сасвим излишно, или, пак, да је тај степен већ толико прекорачен да законодавно нормирање уопште није више потребно. А с обзиром на тему овога мог чланка то значи да на пр. односи између мушкарца и жене добијају данас такав карактер, при коме старе институције губе право на опстанак. Онде где је сам живот разрушио илузију породичног огњишта, где су људи лишени могућности да имају домаћу трпезу, где им је потпуно ускраћено да код куће васпитавају своју децу и где се чак и само рађање деце често пута сматра недозвољеном раскоши, — ту можете, колико год хоћете, реглементисати јуридичке форме брака, па ипак ће живот чинити своје, да би човек како тако могао одржати се и опстати.

У том погледу изучавање станбеног питања у градовима данашњег доба пружа масу интересантности. Према подацима сакупљеним од Међународног бироа рада готово све европске државе су 1914 године, пред сам почетак светског рата, ступиле биле у ону фазу свога развитка у којој се, без обзира на сва упињања и труд надлежних фактора, број станова показао већ недовољним. Рат је убрзао ту кризу и толико је посштрио да је станбено питање постало једно од најтежих економских и социјалних зала данашњице. У три велика града Немачке (Берлину, Хамбургу и Минхену) вршена су статистичка испитивања, која су показала да је до 1919 год. у свакој од те три вароши била извесна понуда празних станова, док се, међутим, од 1920 год. та

слика почела осетно и брзо погоршавати. Две до три године доцније у великим градовима Немачке није више било ниједног слободног стана: 1 јула 1922 године 200.000 људи није могло себи наћи засебан стан у Берлину. Крајем рата укупан број незадовољених станбених потреба износио је у Немачкој милион и по. Истоветну слику имамо и у Бечу. 1919 године на сваку хиљаду заузетих станова долазило је 19 празних, који су издавани под кирију, док 1920 године неиздатих станова уопште није више било.

Потпуно исто запажамо и у земљама, које су из рата изашле као победнице или су за време рата остале неутралне. Довољно је потсетити се шта је све рађено на области станбених односа у самом Београду пових година после рата, да би се увидело да је криза станова постала свеопшта. И тако породица, нормална породица старих „добрих" времена, коју сачињавају муж — глава породице, жена и деца, све мање се могла надати у то да ће стећи простран и удобан стан, који би одговарао њеним дохотцима. А какве су последице те кризе?

Ето како нам то стање у Француској приказују специјалне студије посвећене станбеној кризи[1]): 1921 године у Паризу је било око 12.000 породица које су располагале становима од 5 и више соба, затим 1,031.716 породица које су имале станове од 2 или 3 собе, и најзад 401.374 породице које су имале само по једну собу. Такво стање несумњиво не би било толико трагично, кад сва породица не би морала да се стисне у једној себи. Али слика постаје све мање утешна ако имамо на уму да они који располажу становима од три собе већином не могу да их искоришћују само за себе, јер су присиљени да једну, па чак и две собе, издају под кирију подстанарима. Као норма данашњих станова сматрају се просторије од једне или две собе; у Француској, на пример, такви станови сачињавају 49% свих станова, у Швајцарској 50%, у Чехословачкој 67%, у Пољској 65%, у Бечу 69% и т. д. У Немачкој, пак, све до недавно 31% свих станова отпадало је на просторије од три собе. Али то је било у оно доба кад Немачка још није знала за беспослицу. Данас, несумњиво, породице морају да се много више стешњавају него раније.

Статистика „пренасељености" станова такође је врло занимљива. Пренасељеним сматрају се они станови у којима на једну собу долази више од два становника, а одвећ пренасељеним они у којима на једну собу долази по три и више становника. На новом месту такве пренасељености

[1]) Les problèmes du logement en Europe depuis la guerre 1924. — La politique du logement en Europe 1930.

стоји Пољска, за овом Ческа и северне земље. Чак и у земљама релативног станбеног благостања, као што су до 1924 године биле Немачка и Енглеска, које у то време још нису познавале индустриску кризу и беспослицу, становништво великих градова живело је до крајности скучено и тегобно. Тако је у Енглеској био врло велики проценат пренасељености у малим становима од једне или две собе. На тај начин људи су, баш онде где немају могућности да добију већи стан, принуђени уз то да изнајмљују кутове својих соба. Ту исту појаву запажамо, наравно, у сваком већем граду и других европских земаља. Као пример узмимо статистику станова у Бечу. Више од половине свих станова (55%) овога града састоји се из две собе, и готово трећина тих малих станова је пренасељена тако да у свакој соби не живи мање од два лица. Много тежи положај станара је у Варшави и Прагу, где су станови врло мали, а уз то је половина тих малих станова пренасељена. У Хелзингфорсу, престоници Финске, пренасељеност је толика да у 20% свих станова отпада више од три лица на једну собу. Тешко да је ишта боље у том погледу у Београду, Загребу и Софији. Данашња економска криза створила је исте појаве пренасељености и у оним центрима, где су људи раније живели комотније и удобније.

Људи савременог велеграда принуђени су да живе у сталном дружењу и заједници један са другим; често су принуђени да заједнички живе и међусобно се друже и они које не вежу никакви интереси и узајамно разумевање. То је оно принудно друговање и заједница људи, која се сусреће по тамницама, болницама и пансионима, укратко свуда где су људи присиљени да заједнички живе не по сопственом избору, већ из потребе или нужде. Онде, пак, где животни интереси људи ипак налазе заједничку примену, као на пр. у установама где људи раде на заједничком послу, човек тако оштро не осећа лишење индивидуалне слободе у устројству свога домаћег огњишта. Али то лишење изазива дубоко очајање код људи ако су, немајући заједничких интереса, принуђени да свој стан деле са другима. Цела совјетско-руска литература прожета је тим осећањем незадовољства човека са судбином, која људе нагони да неколико ручака кувају на једном шпорету, да обуђу чисте у једном ходнику итд. Узајамна мржња и непрестане свађе и спорови постају неизбежни при таквим животним условима; треба само прочитати приче Зошченка или кога другог совјетског писца, па видети како су тешки и мучни ти услови полузатвореничког битисања у данашњем великом граду.

Човеку је потребна самоћа да би имао могућности да се усредсреди у себе, да размишља и живи својим личним

животом: данашњи велики градови не пружају му то. Вршени су покушаји, карактеристични за савремене велике градове, да се и сиромашним људима омогући самосталан живот; у том циљу грађене су огромне куће са засебним, одвојеним собама, меблираним или немеблираним. У таквим собама постоје гасне кухиње, централно грејање, довољан број гардероба. Кад се читаве породице настане у те собе, као што то обично бива, тешкоће пренасељености донекле се ублажују. Пружа се могућност, ако не личног самосталног опстанка, онда бар самосталног опстанка целе породице. Ако чланови таквих породица имају довољно зараде, ако располажу довољном моралном призлачношћу и душевном дисциплином, онда и сам опстанак породица постаје релативно сношљив. Разуме се да ту не може бити речи о оним својствима, која су у нашим старим претставама била везана за породично огњиште. Јер то претставља више неку станбену кооперативу, из које се чланови могу издвојити према потреби, него ли породично уједињење људи које спајају чврсте породичне везе и осећања. И заиста, код таквих породица не постоји више оно уобичајено потчињавање свих чланова „глави" породице, домаћину; напротив, пада у очи да ти чланови живе сваки својим животом и да их само разлози корисности или угодности, а не обавеза, нагоне да живе под истим кровом.

То је честа појава и сасвим обична форма опстанка људи у данашњим великим градовима. У Прагу, Варшави, Будимпешти, Бечу и Берлину постоји врло много огромних кућа такве врсте, подељених на мноштво соба које се издају под кирију свака напосе. Становништво тих кућа које се вечито мења није међусобно везано никаквим везама „суседства," нити некадашњим, донекле сентименталним, узајамним односима. Људи долазе и одлазе, породице се стварају и распадају. Докле се чланови тих заједничких пребивалишта међусобно морално слажу и поштују, дотле је и заједнички боравак угодан и могућ, а понекад чак и користан у материјалном погледу. Кад се, међутим, спољне везе које их сједињују распадну, онда их ништа више не веже да остану под заједничким кровом, и јединство „породичног огњишта" ишчезава без болова, трзавица или тегоба ма за кога. Савршено је јасно да таква форма опстанка, која све више постаје норма за савремено човечанство настањено у градовима, даје решење за многе социјалне захтеве и потребе данашњих људи, али истовремено негира наша ранија схватања о породичном животу. Колико су такви станови потребни у наше дане најбоље нам показује чињеница да су у градовима, где нема таквих једнособних меблираних кућа, људи приморани да траже какве било су-

рогате за свој опстанак. (Карактеристичан је у том погледу пример самог Београда, где при даденим „велеградским" условима има врло мало начина да се задовоље захтеви који проистичу из саме суштине једног великог града). Оскудевајући у тасним кухињама, немајући станова довољно снабдевених водом, светлом, а још мање централним грејањем, становништво таквих градова храни се где и како стигне, слабо се греје итд.

Уосталом задатак овог мог чланка не састоји се у томе да укажем на путеве најрационалнијег опстанка и живота људи, о чему нека мисле други који су за то позвани, већ у томе да запазим и изнесем психолошке и социјалне закључке, који проистичу из већ формираних околности. Разматрајући ове последње ваља приметити да нове форме станбеног живота стварају веома брзо и нову врсту узајамних људских односа, па чак и нове људске типове. Ти људи, све мање међусобно спојени везама солидарности и све више лишени склоности ка традицијама, слабо су везани постојаним односима и лако их мењају. Сваки одговара само за себе; веза између људи не ствара се заједницом порекла, као у породици или у сеоским задругама, већ случајношћу ове или оне пробитачности, интереса, користи или неопходности.

Та борба за опстанак, која потсећа на борбу првобитног човека за свој живот, води се, наразно, под много повољнијим условима: савремени човек заштићен је од стихија које су живот првобитног човека чиниле мучним и кратким. Благодарећи хигијенским условима, под којима наш савременик живи у великим градовима, смртност је веома опала. Један француски писац, иначе ватрени поборник тога типа живота, истиче то опадање смртности у градовима данашњег доба. Ослањајући своја запажања на статистичке податке он каже да је владавина епидемија престала, благодарећи средствима предохране и хигијенским условима живота, а то значи да се и сама раса у својој целини побољшала. Узајамна размена добара између града и села, при којој село добија од града производе индустрије, а у замену за то даје му производе пољопривреде, пружа грађанима могућност добре исхране и неизмерно је побољшава. Нека се ма који од нас, градских становника, нађе изван привикнутих и уобичајених услова и околности добијања прехранбених продуката, па ће одмах лако моћи да оцени преимућства која пружа данашњи начин прибављања млека, сира, поврћа, меса и т. д. За јевтину цену данашњи становник града добија оно што му је потребно за опстанак.

Али зато он мора да има новаца, а новци се добијају као последица зараде. Новци претстављају најапстрактнију последицу рада. Једни те исти новци дају се за рад мушкар-

ца и жене, детета и одраслог човека: разлика је само у томе за чији се рад даје више тих апстрактних знакова богатства. Новац као апстрактни продукат рада, изједначује све облике рада, даје људима илузију да је сваки начин стицања новца подједнако прихватљив и цењен, и чини да су људи до крајности толерантни према тим начинима. У градовима људи слабо познају један другог и готово нико не зна колико ко прима и како новац зарађује. Зато се и не цени рад, већ новац, — новац се цени и поштује, као знак силе и моћи. Човек који има могућност да заблешти својим новцем поштује се у савременом друштву, исто онако као што се код дивљака поштује и цени онај који са собом носи више кожа одераних са убијених непријатеља. И то због тога што су обојица моћни и силни. Град сам по себи је апстрактан, он је безличан, ненационалан, неисторичан, он живи за данашњицу, слабо је склон поштовању општих идеја и лозинки, али зато је он способан да искује снажне људе који су, доследно својим животним околностима, навикнути на дисциплину, законитост и поштовање власти. Културан градски човек данашњице не воли преступ, јер се у њему огледа неред, неспособност владања самим собом, инферирност.

У литератури посвећеној градским проблемима често се указује на то да је савремени град анархичан. То је тачно, али само у извесном случају: културан и лојалан грађанин врло мало долази у додир са влашћу. Ако плаћа своје дажбине, држи у реду све потребне документе и одговара својим обавезама, он не мора целог свог живота да се обраћа за помоћ властима, нити да изазове њихово мешање у свој живот. Власт која заиста непрекидно води бригу о његовим интересима остаје невидљива за њега, претвара се у неку апстрактност. Али чим њена делатност престане, као што смо то добро искусили ми, руски емигранти, за време револуције и грађанског рата, одмах се открије сва немоћ градског човека. Он се лишава довоза животних намирница, осветљења, дрва, одеће и др., а сам ништа није у стању да произведе. И то се у подједнакој мери односи и на мушкарца и на жену.

Под околностима ранијег полуградског, полуселоског живота мушкарац и жена имали су свако своју област делатности, и литература је описала небројено пута ту „вечну идилу", коју је такав живот стварао. У данашњим варошима та „вечна идила" може послужити једино као добра допуна за нешто друго, битније и корисније, него што је оно по чему се жена цени: „вечна идила" тешко да може много привлачити варошког мушкарца. Он ће се радо одрећи ранијег породичног конфора, који се лако да заменити варошким

продуктима разних врста, али њему је потребна жена која је исто тако као и он запојена свешћу о неопходности практичног прилагођавања суровим и немилосрдним захтевима живота. Год. 1927 на конгресу присталица „Реформе школског васпитања" у Берлину извршен је покушај да се окарактерише савремена девојка. Та карактеристика односи се, несумњиво, не само на немачку девојку, већ у равној мери и на француску, српску и сваку другу, која живи под истоветним условима варошког живота. И заиста националне особине у савременим градовима често пута су исто такав анахронизам као и национална ношња.

Једна од референткиња која је израдила тему „О младој девојци" трудила се да докаже да је код савремене девојке изумрло свако осећање „потчињавања" мушкарцу. Њој су смешни чланци по хрестоматијама, у којима се говори о „господарењу мушкарца". Али ако савремена девојка није склона понизности, покоравању и самопонижавању ради другога, то нипошто не значи да она није способна за виша осећања самопожртвовања, високе честитости и испуњење дужности. Она није лишена ни осећања материнства, што доказује њена склоност за рад у азилима за малу децу, у дечјим домовима и т. д. Само што је, по мишљењу референткиње, код савремене девојке свест много развијенија, она схвата какву одговорност према детету налаже материнство. Тако привлачним цртама описана је на конгресу 1927 године девојка савременог велеграда. Уколико је тачна та карактеристика?

Шта ради и какву делатност врши савремена жена? Давно су већ прошла она времена када већина професија није била приступачна жени: данас она може конкурисати мушкарцу готово у свима гранама рада, а у неким земљама баш у свима. У последње време све више се запажа тежња да освоји и оне гране индустрије у којима је раније радио само мушкарац. Научна истраживања, посвећена женском раду, непрекидно констатују тај факат. Јер женски рад је барометар благостања у свету. Истина, мушкарац се и сада труди да своју жену или ћерку, женско биће уопште, ослободи рада ван куће. У земљама, где становништво живи у изобиљу, проценат жена у фабричној индустрији није велики. Статистика показује да је почетком овог столећа благостање културног света непрекидно расло, па према томе учешће жена у индустрији спадало. Крајем прошлог, XIX, века проценат жена запослених у индустрији био је већи него 1910 године, када је, како изгледа, Европа била достигла релативно благостање. Међутим после рата се много шта изменило, човечанство је почело живети слабије.

Али те промене нису толико захватиле економски живот, колико морални и социјални; жена се дефинитивно ослобађа робовања кући и мушкарцу или, тачније речено, дефинитивно је принуђена да у погледу зараде стане на своје сопствене ноге. Ми смо очевици процеса који се још није завршио, али који води томе да ће жена, у равној мери као и мушкарац, бити принуђена да размишља о своме издржавању, своме опстанку уопште.

У Немачкој, као што нам то показује статистика рада, број жена запослених у индустрији непрекидно расте. Према подацима наведеним у чланку Антонине Валетин[1]) у Немачкој је 1907 било 8.5 милиона радница (30.4% целокупног женског становништа у земљи), а 1925 већ 11.5 милиона или 35.6% свега женског становништва. То значи да је трећина свега женског становништва Немачке, укључујући у тај број девојке и старице, била принуђена да ради у фабрикама и разним занатским предузећима. Ваља напоменути да умни рад не улази у ту статистику, јер ако бисмо броју од 11,95 милиона жена радница додали број жена запослених на области интелектуалних професија, онда добијамо резултат који показује да је у тој земљи читава половина жена, способних за рад, запослена, било за надницу било за плату, која им омогућује материјални опстанак. У Француској исто тако удата радница заузима видно место међу радним светом: 1921 године број удатих жена-радница, укључивши ту и женско становништво новоосвојених области Елзаса и Лорена, износио је 8.6 милиона. Године 1926 тај број је донекле опао, и то, вероватно, не због тога што тај рад није више био потребан, већ због све већег отпора мушкараца који у раду жена гледају нежељену конкуренцију. О томе отпору са стране мушкараца казаћу неколико речи мало ниже.

У сиромашним земљама, како европским тако и неевропским жена се упиње да каквог било нађе посла: у Бугарској до 86% свих жена од 15 до 60 година морају да раде за своје издржавање, у аустриским земљама положај жена близак је бугарском. Према статистици из 1923 године у Бечу је на сваких сто жена способних за рад отпадало 48,2 раднице, док се тај однос пењао у Доњој Аустрији до 65,7%, у Тиролу до 67,27%, а у Корушкој чак до 71,97%. У Пољској, Естонији и Финској, земљама где људи, према казивању статистике, живе веома мучно и тешко, проценат радних жена варира између 60 и 70 свих жена од 15 до 60 година. Од неевропских земаља, на пр. у Јапану, до 60% свих жена од 10 до 70 година принуђено је да зарађује свакидашњи хлеб.

[1]) Antonina Wa'entin — L'emploi des femmes depuis la guerre. Revue internationale der travail. Avril 1932. Vol. XXV. 4.

У културним земљама, где жена има више могућности да бира професију, запажа се њена тежња за лакшим и квалификованијим послом. Доследно томе смањује се и процентуални однос жена запослених у пољопривредној индустрији, који иначе никада није био велик у земљама са високим стандардом живота, на пр. у Сједињеним Државама, док је у Немачкој тај однос достизао половину свих упослениг радника. Исто тако се запажа и тежња жене да се ослободи слушкињског рада, и жена заиста напушта зависни и мучни положај служавке и послуге уопште. Неке цифре су врло карактеристичне у том погледу. Тако је, на пример, у Сједињеним Државама број послуге увек био веома незнатан, и према статистичким подацима, који уосталом још не изражавају садашњи тешки положај те државе, само 5% свих самосталних домаћинстава има домаћу послугу. У Немачкој је од 1914 до 1918 број женске послуге опао са 778.000 на 540.000. У Француској од 1906 до 1921 број женске послуге такође се смањио за 76.000 лица, а последњих шест година за још 12.000. Та иста појава запажа се и у другим земљама: у Енглеској је за последњих десет година то смањење достигло цифру од 350.000. Чак и у Аустрији, где људи тако тешко живе, жена ипак бежи од слушкињског рада: 1910 године од 100 жена са самосталном зарадом било је готово 36 служавки, док је 1923 године тај број пао на 25.

Свуда се женски рад мање цени од мушког; та оцена не зависи од тога што је женски рад тобоже слабији од мушког или што међу женама нема довољно квалификованих радница; у борби за рад жена се задовољава мањом платом или надницом, а то је управо разлог због кога се њен рад мање цени него истоветан рад мушкарца. Ако се међутим не сагласи са наградом која јој се даје, онда остаје празних шака и своје место мора да уступи мушкарцу, који са мржњом гледа на женску конкуренцију. А уступке на рачун плате или наднице жена чини било због тога што се та њена лична зарада јавља само као згодно средство поњу, јер у породици има других чланова који привређују, било. пак, због тога што она прибегава нузгредним зарадама, међу којима, на жалост, видно место заузима и проституција.

Проучавање питања надница, плата и других услова рада у извесним предузећима и установама пружа детаље оне опште слике, коју смо напред приказали. Тако на пр. у Сименсовом предузећу у Немачкој на 100 жена радница отпада 15.1% на узраст до 20 година, 24.2% на узраст од 21 до 25 година, 20.5% на узраст од 26 до 30 година, а затим настаје нагло падање. На тај начин око 60% свих жена запо-

слених у Сименсовим фабрикама не превазилази 30 година. Међутим код мушкараца су ти односи друкчији: проценат лица до 30 година према општем броју мушкараца запослених у фабрици сачињава у истим тим Сименсовим установама свега 39.6. То значи да жена ради у фабрици баш у оном узрасту док још није саовим сазрела физички и док су јој нарочито потребни повољни услови живота, будући да од ње зависи рађање деце и напредак људског рода.[1])

Уколико је разграђена статистика рада жена, запослених у индустрији, може се запазити да истоветно стање влада свуда. Жена док је још врло млада одлази у фабрику, тамо се брзо изнури физички и морално, те у својству мајке и васпитачице поколења ступа у живот са крупним дефектима, који су изазвани и физички и морално нездравом атмосфером фабрике. При томе она свугде и свагда добија мање него што за истоветан рад добија радник-мушкарац, макар био и неквалификован. Тако је код Бате, у чијим заводима жене до 18 година чине 13% целокупног радништва, недељна надница мушкарца износила 480 круна за мушкарце прве категорије, а 210 круна за мушкарце до 21 године, док је међутим одговарајућа надница жене за исти посао и исто радно време износила само 210 круна, односно 150 за жене до 18 година. У Сименсовим фабрикама рад мушкарца плаћао се 84 до 89 фенига на сат, а рад жене 59 до 62.5 фенига на сат. У Италији, у аутомобилским заводима Фијат у Турину, жена не може зарадити више од 1.7 лира на сат, док обични радник добија 2.25 лира, а квалификовани 2.75 лира.

Слично стање ствари запажа се свуда. Та релативна тешкоћа и неједнако третирање жене у производњи, затим ниža награда за женски рад, која се практикује по целом свету, не само у фабричкој индустрији већ и у државним и трговачким установама, утиче на сваки начин негативно на изградњу типа „градске" жене. И баш та неправда према жени изазива с њене стране тежњу да себи пробије пут, не либећи се никаквих средстава, и да пажњу мушкарца, од кога зависи њена судбина, привуче на себе каквим било манирима. Само се по себи разуме да се у ту сврху употребљавају најлакша средства, то јест искоришћавање у односима са мушкарцем својих женских дражи, кокетерије, лепоте и спретности. На тај начин изграђује се нарочити женски тип, тип личности која се грчевито бори за свој опстанак и у тој борби не преза ни од каквих средстава.

Потреба жене за тражењем зараде има свој социјални значај у још једном погледу. Нажалост то питање европ-

---

[1]) Види: Etudes sur les relations industrielles I. 1930. Vie sociale 33 и II 1932. Vie sociale 35.

ска статистика (колико ја знам) није довољно осветлила. Али оно је изванредно добро разрађено у Америци, која се, као што сам напред нагласио, све до недавно није јављала као типична земља женског рада. Међутим на основу анкета специјалног „Женског бироа" и „Департмана рада" Сједињених Држава у Америци је радило према попису из 1920 године 2 милиона жена. Проучавање живота жена радница само у једној општини показало је да од милион удатих радница две трећине, то јест око 650.000, сачињавају мајке породица, чија су деца била до 5 година узраста. Готово половина тих шест стотина хиљада жена могла је да се не одваја од куће и имала је могућност да узима послове кући, али осталих триста хиљада било је принуђено да, одлазећи у фабрику, оставља своју малу децу саму. Биро је слао своје агенте у сврху проучавања у каквом се положају налазе деца остављена код куће. Утврђено је да од тих жена 20% ради ноћу, а 20% такође ноћу, али не стално већ сваке друге ноћи. Те жене су биле приморане да ноћу остављају децу код куће без свога надзора. Замењивао их је понекад муж, понекад сусетка или нека друга рођака, а понекад и нико. Само је 5% радница имало какав специјалан надзор над малом децом. Шта да раде остале? На то тугаљиво питање аутор ових анкета, Мери Андерсон, не даје никакав одговор. Уместо ње најоштрији и најдрастичнији одговор даје сам живот.[1])

Несумњиво да ни у Европи положај радница, чију је судбину тако потанко разрадила американска статистика, није нимало бољи. Ако та општина, коју је у својим радовима проучавала г-ђа Мери Андерсон, претставља типичну појаву за Америку, она у равној мери може служити као типична појава и за европске земље, у којима жени, наравно, није ниуколико ни лакше ни боље.

Американска статистика је разрадила и друго питање са области женског рада које такође, колико је мени познато, није довољно расветлила европска статистика. То је питање у ком правцу се претежно креће женски рад? Карактеристично је да у Сједињеним Државама жену нарочито привлаче канцеларијске службе. У току десет година, од 1910 до 1920, број жена запослених у фабричној индустрији порастао је свега за 100.000 (од 1,820.570 до 1,930.341), док је канцеларијска служба (једноставније речено — дактилографски посао и друге ситне гране канцеларијског рада) готово три пута више жена апсорбовала (од 593.224 у 1910

[1]) Види: Radio Falks of Women in Industrie Bullet. of the Women's Bureau. No 36. 1926. исто и Family Status of breadwinning Women in four selected cities. Bulletin of the Wom. No 41.

до 1,426.1166 у 1920). Није тешко уочити да се више мање иста појава запажа и у Европи. „Дактилографкиња" је постала веома карактеристична и видна фигура нашег најновијег уређења живота, и њено место у новом животу, може се рећи, у довољној је мери овековечио чак и кинематограф, да и не говоримо о литератури, новинама и, авај, судским процесима. Овде се савременој жени пружа широко поље за такмичење са мушкарцем, као и за искоришћавање свих својих способности и женских дражи.[1])

У Америци је, 1925 године, извршена веома детаљна анкета о женском раду у неколико градова средњих по своме значају, који су се показали типични за „провинцију" Сједињених Држава. У та четири града женско становништво изнад 14 година бројало је укупно 100.084. Од тих 100.000 жена изнад 14 година 38,4% морало је зарађивати новац, то јест 38.446 лица од којих је 68,7% радило ван куће. (У неким градовима готово половина свега женског становништва упослена је била у разним индустриским установама, у другима пак знатно мање). Претежно су то биле удате жене. Истоветна појава, коју су забележиле статистике европских земаља, сусреће се и у Америци: жена не жели да себе веже за стално становање у туђој кући. Поред 394 жене, које су у Џексовилу служиле као домаћа послуга и становале у кућама својих господара, било је 2.948 жена које су само дању долазиле на рад.[2]).

Све су то типичне социјалне слике и непотребно је наглашавати да се оне више мање понављају свуда, јављајући се уопште као огледало савременог односа женског рада према мушкоме. Свуда жена мора да стоји на тржишту рада упоредо са мушкарцем, а што она мање добија него мушкарац, што у свом тражењу посла зависи од самовоље мушкарца, што је мање заштићена својим професионалним организацијама, него мушкарац, то само показује како та сурова борба за опстанак мора да остави нарочите трагове и уреже нарочите црте у типу савремене жене — пре свега жене у великим варошима, а затим жене наше савремене културне етапе уопште, јер од типа велеградског живота данас зависи цео животни поредак чак и у најмањој варошици.

Појмљиво је што конкуренција женског рада изазива противдејство у моментима кризе и беспослице. Добивши тако жалосну привилегију, као што је право на рад упоредо са мушкарцем, жена се излаже опасности да опет изгуби то

---

[1]) The Status of Women in the Governement service in 1925. Bulletin of the Wom. Bureau No 53.

[2]) Jacksoville, Tla; Wilkes-Barre and Hanover Towship, Pa; Butt, Mont; Passaic, W. Y. — Family Status of breadwinning Women in four selected cities Bulletin of the Women's Bureau No 4. Washington 1925.

право, јер отима мушкарцу комад хлеба. У радничкој средини непрестано се дижу протести против „двоструких зарада", то јест учествовања у заради два члана породице, мужа и жене, оца и кћери. Утврђено је да беспослица мање погађа жене него мушкарце.[1]) Тако је на пр. у Великој Британији, где је проценат жена у текстилној индустрији врло велики, у децембру 1930 г. беспослица захватила у тој грани индустрије 18,8% жена и 20.7% мушкараца. То исто се запажа свуда: мање плаћени женски рад више годи послодавцима него мушки, и њима је милије да у својим предузећима задоже жене. Мушкарац не пристаје на то, и тако настаје својевосна борба полова око парчета хлеба. Још 1926 године у Немачкој је издата уредба министра рада, по којој се при отпуштању радника због беспослице морају отпуштати прво удате раднице чији су мужеви запослени. Децембра 1930 радничке организације потсетиле су на ту уредбу и тражиле њено испуњавање. Једна група Рајхстага поднела је предлог да се потпуно забрани удатим женама да служе у административним установама целе земље, како државним тако и општинским. На тај начин на мушкарца је поново пала обавеза да издржава своју породицу и поново је настало својеврсно враћање идиличним временима, кад се мушкарац бринуо за издржавање породице, а његова жена знала само три К.[2]) Али изгледа да су времена та три К прошла неповратно, и жена се енергично ослања на 128 члан Вајмарског устава, који је укинуо сва ограничења на области женског рада. Но зато је ипак извршена анкета о броју жена, које би то отпуштање погодило. Тај број, који чини свега око 500.000 душа, ништаван је у поређењу са 5.000.000 беспослених мушкараца, шта више у неким гранама индустрије квалификовани женски рад сматра се савршено потребним (као на пр. у текстилној и шивећој индустрији).

На тај начин живот се показао јачи од намера људских. Преостајала је могућност само теориске борбе против двоструке зараде, и 1931 г. на конгресу свеопште федерације немачких синдиката у Франкфурту на Мајни претседник конгреса, потсетивши да су немачки синдикати увек стајали на равноправности мушкарца и жене у погледу рада, подвукао је да се привредни положај толико погоршао да конгрес ипак мора тражити мере ограничења „двоструке зараде". Слична резолуција донесена је и на конгресу немачке социјалдемократске партије у Лајпцигу. У Сједињеним Државама, према информацијама Женског бироа, вођени су же-

---

[1]) Види: L'Année sociale, 1930—1931.

[2]) Kaiser, Küche, Kinder — цар, кухиња, деца.

стоки спорови у погледу права жене на рад за време беспослице. Федерација женских синдиката неколико је пута протестовала и у својим штампаним издањима и на митинзима против методске редукције удатих жена. Она се у својој борби ослањала на анкету Женског бироа департмана рада, која је доказала да је огромна већина удатих жена, које се баве каквим било плаћеним радом, принуђена да зарађује. Као да је то потребно доказивати. У Енглеској су такође то третирали када је покренуто питање о праву удатих жена на самосталну зараду, и 1930 године установљена је Краљевска комисија, чији је задатак био да сакупи мишљења административних установа и појединих компетентних лица о томе да ли је могуће применити стари закон[1]) о отпуштању из службе жена које ступају у брак. Држава се изјаснила за заштиту женског рада, и у парламенту је донесен закон који је ограничавао право администрације општинских установа да одузима места наставницама које ступају у брак.[2])

Толико је, дакле, компликовано питање женског рада. Несумњиво да се све теоретске поставке о том питању разбијају о практичну неопходност. Жена одлази у фабрике, у школске клупе и у канцеларије, не због тога што јој је то пријатно, већ због тога што би иначе умрла од глади. У првобитна времена она је морала да копа корење, док је њен господар одлазио у лов, и тако је по учењу савремене етнологије жена пронашла земљорадњу. Данас, међутим, жена упоредо са мушкарцем одлази у лов.

То се, наравно, тиче интелектуалних професија, пошто је на области више примитивног фабричког неквалификованог рада жена и раније заузимала видно место. Истина, данас, са осиромашењем света она мора да се задовољи мањим и да раније одлази у фабрику. Али знатно више се изменио положај жене у интелигентној средини, јер се ту брзо руши оно што је раније сачињавало основу друштва, породица. На конгресу Међународног синдикалног комитета радних жена у Лозани (јуна 1931 г.) претставница Немачке је истакла да прелаз од занатске производње индустријској увећава број жена, које зависе од свога рада да би могле живети. У индустриским земљама број жена, које се налазе у таквом положају, сачињава просечно једну трећину свега радног света. Узрок томе јесте несумњиво механизација рада, машина.[3]) То тврђење је савршено тачно. Развитком машинске производње изменили су се услови рада у целом свету, и жена је постала равна мушкарцу, јер рад мускула замењује ма-

[1]) Marriage Bar.

[2]) Married Women Teachers Employement Bill.

[3]) Travail des femmes. Informations sociales. Vol 39. 1931.

шина. После рата положај интелектуалног сада свуда се погоршао, радничке класе у ужем смислу те речи су добиле. Због тога је и жена интелигентних класа принуђена да одлази на тржиште и тамо нуди свој рад. Упоредо са тим проблем брака и породице у интелигентној средини постао је још компликованији.[1])

Број бракова опада, број развода се повећава, а са овим и број незаконито рођене деце, и пред науком „социјалне биологије" све оштрије се јавља питање како ће се све то свршити. У Енглеској је 1871 год. на сваких 1000 становника било 341 новорођенче, а 1930 год. свега 168. Број развода у истој тој земљи износио је 1913. г. 807, а 1930 г. 4032. У Бечу се 1927 родило 14.792 деце, 1928 г. 13.778, а 1929 год. 12.733. На тај начин око 1000 новорођенчади је сваке године мање само у једном граду. Нећу да замарам читаоце другим цифрама; слика је иста у свима великим градовима и свима индустриским земљама. У Немачкој је прираст становништва сачињавао 1875 године 13%, а 1924 само 7.5%. У Француској се стање сматра још трагичнијим. У својој студији о улози странаца у Француској Г. Моко истиче да Француска, која је до недавна давала годишње до 250.000 војника, у најближе године неће давати више од 135.000. Разнородна емиграција[1]), која у француском становништву сачињава видан елеменат и која се множи брже од Француза, прети да претвори Француску у државу новога типа и са новим насељем. „Једино средство — говори Моко — против анемије и мирног завојевања земље од стране туђинаца јесте политика подржавања породице, која се састоји у давању економских олакшица и у прекраћивању пооштрења индивидуалних егоизама." То тврде и социјални биолози и присталице еугенике, који сањају о стварању нове расе човечанства путем вештачког избора родитеља. У веома интересантној књизи Др. В. Шалмајер указује на то да савременом културном човечанству, тј. човечанству великих градова, прети изумирање.[3]) Чим више градова, тим мање рађања у њима, нарочито брачног — говори он. Необично опада плодност човечанства у најкултурнијој средини. У Сједињеним Државама Северне Америке на 1.000 бракова интелектуалаца долази тако мали број деце да је то готово невероватно (свега 1.6%). У Енглеској је интелигенција такође врло мало плодна. У Италији има округа где се рађа много деце у поређењу са другим окрузима где се рађа мало, и баш ти окру-

[1]) Види: Les conditions de vie des ouvriers dans les pays à change dépréci é. Etudes et documents. Serie D. No 15 Génève. 1925.

[2]) G. Mauco; Les Etrangers en France. Leur role dans l'activité économique. Paris 1932.

[3]) Dr W. Schallmayer; Vererbung und Auslese. Grundriss der Gesellschaftsbiologie und der Lehre vom Rassendienst. 1920.

зи са већим бројем деце су најсиромашнији и културно најзаосталији. И тако свуда.

Сасвим реално културном свету прети опасност изумирања. У првом веку после Христа сва Грчка није могла дати више од 3000 војника бораца, док је за време грчко-персиских ратова сама Платеја или Мегара могла дати тај број. Поливије, писац II века после Христа, износи да је у његово доба Хелада опустила и поља била запуштена, јер људи нису хтели да се жене и да имају деце. Не прети ли то исто савременој Француској? Зар се и у самој Немачкој не опажа опадање плодности у културним и богатим срединама и породицама. По тврђењу Шалмајера, да би се становништво одржало у своме садашњем броју требало би да се 85% свих жена уда и да свака роди по четворо деце. Ако се положај не измени, то ће већ после 77 година остати само половина становништва.

Непотребно је испитивати ко је криз за такво жалосно стање савременог културног човечанства: мушкарац или жена? Наравно, нико није криз и ничије зле воље ту нема. Ако се жена одриче рађања деце, а мушкарац неће да се жени, ту ипак није по среди искључиво неки нарочити егоизам међу људима. Несумњиво да су савремени људи такви какви су и њихови претци били. Али услови њиховог опстанка су се изменили, машина је створила такав живот, који је и човека и жену довео у врло тежак положај. Узети на себе породицу у наше несигурно време, кад никоме није обезбеђена зарада и кад нико не може да гледа напред са уверењем у свој опстанак, — за то је потребна не само смелост, већ нажалост и извесна доза лакомислености. Жена, увучена у ту борбу, постаје обичан радник и обичан борац: она више није гетеовска Маргарета или Доротеа, већ истоветан радник као и мушкарац. И као што мушкарац мора да се служи свима средствима да би стекао зараду и приходе, тако и жена мора из нужде да прибегава дражима своје лепоте да би на себе обратила пажњу оних од којих зависи њезин опстанак и успех у животу. Отуда развитак еротике у савременом животу, еротички филмови, костими, који излажу лепоту жене итд. Са своје стране то изазива опадање морала и карактера и олако схватање свега оног што би требало да буде озбиљно и важно у животу сваког човека.

А. Погодин

Покушај Аустрије да заузме Београд 1808 год.

Увод.

Крајем 1806 г. дошло беше до објаве рата Турске Русији, њеној доскорашњој савезници. Овај рат био је резултат руско-француског ривалства на Порти после битке на Аустерлицу и мира у Пожуну (крајем 1805). Наиме, пожунским миром Наполеон је добио од Аустрије поред осталог и далматински посед. Одатле, он је имао намеру с једне стране утицати на решавање питања Турске и ослабити утицај руско-енглески у Цариграду, с друге стране принудити Порту, милом или силом, на коначни раскид с Русијом, са којом Наполеон имаше да се обрачуна нешто доцније у Пољској. Потстакнута обећањима Наполеоновим и његова цариградског посланика, генерала Себастијана, Порта збаци противно уговореним обавезама, кнежеве Влашке и Молдавије, Ипсилантија и Мурузија, руске штићенике, а постави друге, Суца и Калимаха, себи оданије. На то руска војска окупира обе кнежевине (у току новембра 1805), што Порту наведе, после успеха Наполеонових у Пруској и Пољској, до објаве рата Русији, као што рекосмо.

Аустрија је била јако узнемирена овим догађајима. Она беше немоћна после аустреличког пораза снажније утицати на заштиту својих балканских интереса. Иако беше добила обећање од Русије, своје дотадање савезнице у сузбијању Наполеонове хегемоније, да ће у наступајућем рату поштовати целокупност Турске, ипак настојања надвојводе Карла, министра рата и најистакнутије војничке личности ондашње Аустрије, у Бечу се носило мишљу (јач. 1807), да се Београд окупира. Тиме би, по нахођењу истог надвојводе, ојачао утицај аустриски на Балкану, а српски устанак био отргнут од све јачег утицаја руског. Међутим ова намера Беча не нађе одобрење код Наполеона, те се од тога одустаде: моћни император налазио је, изгледа, у тој евентуалности повреду турске државне територије, и у неку руку отварање источног питања, што он тада бар не жељаше. Иначе тачно су се испунила предвиђања надвојводе Карла погледом на Србију: устаници прекинуше преговоре с Портом, започете од Петра Ичка, и убивши (марта 1807) београдског везира Сулејмна-пашу, приђу уз Русију. Јула 1807, они закључе и формалан савез с Русијом, а у Србију дође за руског дипломатског агента

Родофиникин, добар руски чиновник и вешт дипломата. Тим беше прекинут истовремено званични додир устаника са Аустријом.

После тилзинског мира у Бечу је поново покренуто питање заузимања Београда, али сад под сасвим другим околностима. О томе се говори са доста споредних детаља код Кронеса: *Jozef Freicherr von Simbchen. Wien, 1890,* потпуније код Калаја: *Die Geschichte des serbischen Aufstandes 1807-1810, Wien, 1910,* — али местимично с погрешним схватањем, осуством позадине и истицања важнијих момената. Неколико важних детаља има и код Бера: *Die orientalische politik Osterreichs seit 1774, Prag Laipzig, 1883.* Ми смо то питање покушали овде детаљније разрадити, и довели смо га у везу с познатим намерама Наполеонових с почетка 1896 г., да се изврши деоба Турске.

ГЛАВА I.

Наполеонов план о подели Турске.

Наполеон изгледа није мислио озбиљно на неко трајније пријатељство с Туском, кад ју је увукао у рат против Русије крајем 1806, а још мање на њено унутрашње оздрављење, како је после пожунског мира вршио сугестију у Цариграду. Уосталом иако Турска беше ушла у рат против Русије, он не склопи с њом формалан савез; па и Порта, изгледа, не настајаваше на томе: Наполеону беше Турска потребна до коначног обрачуна с Русијом, — с друге стране, како изгледа, да уђе дубље у њене ствари и постане главни чинилац у случају њеног комадања између заинтересованих сила; — Турској пак Наполеон требаше да се отресе руског туторства, заснованог још од кучук-кајнаџирског мира (1774). После слома Пруске и тешког руског пораза код Фридланда (14 јуна 1807), дође до личног састанка у Тилзиту између Наполеона и цара Александра. Ту се утврди мир и савез између доскорашња два огорчена противника (7 јула), чиме се створи са свим други ред ствари у Европи, а Наполеон успе да Енглеску скоро потпуно осами.

У Тилзиту обухваћено је и питање руско-турског рата и Турске уопште. Наиме, имала су престати непријатељства и на руско-турском ратишту, а уз посредовање Француске повести преговоре о миру. У јавним члановима тилзитског мира беше предвиђено да се поврати стање ствари између Русије и Турске од пре рата, а Русија повуче своју војску из подунавских кнежевина. Међутим, Наполеон је усмено дао пристанак цару Александру, да руска окупација подунавских кнежевина остане до закључења мира између Турске и Ру-

сије. У 1. и 2. тајним члановима уговора о миру, Русија је признавала Француској у посед Боку Которску и Јонска Острва; а у уговору о савезу, што је такође требало да остане тајна, предвиђено је било: ако се у року од три месеца не закључи мир између Русије и Турске, и рат се настави, да Француска стане на страну Русије и изврши се подела Европске Турске са изузетком Цариграда и Румелије.[1]) Уосталом јаничари и улема беху извршили преврат у Цариграду (маја 1807), збацили Селима III, а попели на престо Мустафу IV, пријатеља старог поретка и противника савеза с Француском.[2]) Исто тако Русија је требала стати на страну ове последње, ако не успе њено посредовање за закључење мира између Енглеске и Француске.

Сходно тилзинском миру, а посредовањем француског изасланика, генерала Гиљминоа, после дужег натезања потписано је (14 авг. 1807) примирје у Слобозији и између руског делегата Ласкарова и турског претставника Галиб-ефендије, и одмах затим измењена ратификација уговора о примирју између заповедника дунавских војска зарачених страна. По примирју у Слобозији, Руси су требали, поред осталог, у року од тридесет пет дана евакуисати трупе из подунавских кнежевина. Међутим они и надаље задржаше поје нуге области, а примирје остаде на снази, иако не беше одобрено од стране цара Александра. За главног команданта руске подунавске војске цар наименова генерала Прозоровског, на место скоро умрлог Михељсона. — Примирјем у Слобозији српски устаници, као ратни савезници Русије, не беху обухваћени у целини, но само део њихове територије према Тимоку, у дотицају руске војске. Ипак настојањима руским а посредовањем француским, Порта обустави војне мере и према Србији пређутно проширивши примирје и на њу.[4])

После закључења тилзитског мира, а кад га је требало реализовати, избише крупнија неслагања између Русије и Француске. Наиме, противно уговореним обавезама, Наполеон задржа рестаурисану Пруску поседнуту војском. Преговори, пак, за мир између Турске и Русије, који су вођени у Паризу, не даваху никаквих стварних резултата: све се окретало углавном у тим преговорима око питања подунавских кнежевина, које руски париски посланик граф Толстој тражише за Русију; исто тако он је захтевао политичку еманципацију Србије од Турске. Цар Александар чврсто је стајао на томе, да Русија треба да добије у посед подунавске

---

[1]) A. Vandal, Napoléon et Alexandre Ier, I, 71—110; S. Tatisteheff, Alexandare Ier et Napoléon, 130—145.

[2]) E. Driault, La politique orientale de Napoléon, 187—196.

[3]) Ibid. 225—235.

[4]) Ст. Новаковић, Васкрс државе српске, 1914, 78—87.

кнежевине. Како се то не могаше постићи у преговорима с Турском, он је тражио за то пристанак Наполеонов. Као компезацију цар Александар нудио је Француској део Босне и Албаније. Он је желео и деобу Турске предвиђену у уговору о савезу. Наполеон, међутим, уступаше подунавске кнежевине Русији, али уз накнаду за пруску Шлезију, која се је имала спојити с варшавским кнежевством, који беше опет његова тилзитска творевина. Наполеон је на тај начин хтео из Шлезије и варшавске кнежевине утицати на држање и Русије, и Аустрије, и Пруске. Одређао је накнаду на рачун Турске, као своје дојучерашње савезнице, и тражио да се споразум постигне како на рачун ове, тако и на рачун Пруске, руске штићенице. У инструкцијама од 12 нов. 1807 год. за Коленкура, новоименованог француског посланика код руског двора, на место привременог Саварија, вели се поред осталог, да посланик, у разговорима с петроградским меродавним круговима, поделу Турске не одбија, али је вешто одгађа. У Петрограду се одлучно одбијало давање компензације Француској на рачун Пруске краљевине; јер, Руси, поред осталог, нису хтели имати Наполеона за блиског суседа, и тражаху да се спорна питања реше у духу тилзитског мира. Русија иначе била је већ почетком 1808 ушла у континентални систем Наполеонов против енглеске трговине, објавила рат Шведској, савезници Енглеске, и вршила окупацију Финске.[5])

Примирје између Турске и Русије пређутно је настављено са обе стране. Порта, пак, у тешкој и спољашњој и унутрашњој ситуацији, сва се била прибила уз Наполеона, и поред интрига енглеских и унеколико аустриских, налазећи да јој је у онаквим приликама једини спас у оданом пријатељству према моћном Наполеону.

Како међутим Енглеска чврсто беше решена да истраје у борби с Наполеоном, што се најбоље дало видети из престоне беседе од јан. 1808 год. у њеном парламенту, Наполеон покрену, почетком фебруара, питање војне експедиције преко Турске и Персије за Индију. У тој експедицији, по његову плану, поред француске и руске узела би учешћа евентуално и аустриска војска. Војске све три силе састале би се у Цариграду и одатле продужиле поход за Индију, где би задале смртни ударац енглеској трговини и моћи. Наполеон и својеручним писмом од 2 фебр. доставио овај план цару Александру, дајући истовремено широке изгледе остварење далеких интереса обе царевине. У том писму није било дотакнуто питање деобе Турске, али је посланику Коленкуру посебно дат налог да га покрене, и с Румјанцовом, руским министром спољних послова, изради основу за његово ре-

[5]) A. Vandal, сп. д., 200—240; S. Tatistchef, сп. д., 215—290; Grand-duc N. Mikhailowitch, Les relations diplomaliques de la Russie et de la France, I, 9 и даље.

шење, избегавајући при том давање макакве обавезе. На састанку оба цара, који је имао доћи после постигнутог споразума, деоба турске царевине требала је добити коначно решење.[6])

Цар Александар био је одушевљен покренутим питањем и сматрао деобу Турске као претходни услов за индиску експедицију. У току прве половине марта одржано је неколико конференција између Румјанцова и Коленкура, на којима је искључиво претресано питање деобе турског царства. Предвиђена су два решења, онај унесен у тилзитски уговор о савезу, т. ј. деоба Европске Турске без Цариграда с Румелијом, а сад и с Македонијом, и велика деоба с Цариградом и азиским турским поседима. Цариград с мореузима Румјанцов истицаше као искључиво руско право. Наполеонов повереник правио је ту знатну ограду, тражећи онда Дарданеле за Француску или да се од Цариграда створи неутрална варош. По првој деоби, Србија је имала постати независна држава, којом би управљао један аустриски принц, из споредне владарске линије, а ожењен једном руском принцезом. У другом случају, она је имала с Македонијом припасти Аустрији. У случају прве деобе, између руских и француских балканских поседа била би турска Македонија и независна Србија; у другом случају, аустриска територија: цар Александар није хтео, како је рекао, из савезничких обзира тобож, да се ма где граничи с француским земљиштем. Он је, у случају оба горња решења турског питања, стављао на расположење део војске за експедицију у Индију, без претенсија на добитке на тој страни. Он је нагласио Коленкуру да пристаје и на добитак подунавских кнежевина, али без накнаде Француској од пруске територије и без обавеза за експедицију у Индију.[7])

Цар Александар живо је желео да дође што пре до састанка с Наполеоном, те да дадну коначно решење покренутој ствари. Међутим Наполеон одгађаше састанак разним изговорима. Ускоро изби уосталом антифранцуски покрет у Шпанији, подржаван Енглеском, те Наполеон обрати пажњу на ту страну; преко свог петроградског посланика он држаше цара Александра стално у нади о скором решењу Турске. Рат са Шветском око Финске упућиваше руског цара у неколико на чекање. Иначе и Руси у Влашкој и Французи у Далмацији припремаху се за предвиђене догађаје и чврсто чуваху стечене положаје на Балкану.[8])

---

[6]) E. Duault, сп. д., 216—254.

[7]) E. Vandal, сп. д., примед. 7; E. Duault, сп. д, 244—248; 284—295; Др. М. Гавриловић, Исписи из париских архива, 293—313; Grand-duc N. Mikhailowitch сп. д., I, 189—237

E. Diault, сп. д, 255—289.

Тако стајаше отворено питање Турске и њених поседа, и чекаше решење на састанку два тилзитска савезника. Аустрија у том међувремену да појача положај на Балкану, на случај деобе Турске, покуша као што ћемо видети, да се дохвати Београда и турске Оршаве. Иначе основа аустриске политике на блиском истоку од свиштовског мира (1791), поготову од француске револуције, беше одржање Турске; она је деобу Турске прихватила само у случају нужде, кад другог излаза није било.

ГЛАВА II.

Аустрија покушава наговорити српске устанике да јој изруче Београд.

I. Успостављање веза са устаницима — II Покретање питање предаје Београда — III Руска интервенција и прекид преговора.

I

Аустрија је после коначног прекида устаника с Портом, марта 1807 г., њихова приласка уз Русију против Турске, и сремске буне (јуна 1807), која је имала аграрни корен, али стајала и под посредним утицајем Карађорђева покрета, прекинула сваку везу са Србијом, поштрила граничне мере, а на место старог и ислуженог Ценејна, за команданта Славонске војне границе постављен је (јуна 1807) барон Симбшен, један од бољих аустриских официра, познавалац новог му подручја, али не и Карађорђева покрета. У Бечу, на њега се рачунало не само као на доброг војника, но у вези са српским устанком и као на дипломату.[1]) Али, одмах по тилзитском миру, кад се почеше ширити гласови о деоби Турске, у Бечу се озбиљно поче мислити на успостављање извесних веза са српским устаницима, — тим пре што се тамо знало о несумњивом незадовољству ових са својим положајем после примирја у Слобозији, а поготову према београдском руском агенту Родофиникину, који поред осталог беше оживео замрлу грчку средину у Београду, нимало симпатичну побуњеним Србима. До успостављања веза званичне Аустрије са устаницима дошло је на један доста интересантан начин.

Негде крајем септембра 1807, Карађорђе беше упутио советског секретара Ивана Југовића, преко Влашке за Петроград. Вођ српског устанка био је незадовољан Родофиникином и исходом устаничких ствари од почетка сарадње са

[1]) Franz Ritter von Krones, Josef Freiherr von Simbschen, Wien, 1890, 17—19.

Русима. Југовић је имао тражити, од цара Александра, поред осталог, правог Руса за агента у Београду, место Грка Родофиникина. Како кнез Прозоровски, командант руске подунавске војске, не пусти Југовића даље од Букурешта, и беше му нагласио, да се Срби искључиво преко Родофиникина обраћају за све потребе, — Југовић, иначе изгледа аустрофилски расположен, дође тамо у везу с аустриским агентом, пенсионисаним капетаном Емериком Млинарићем. Млинарић беше прешао као ратни шпијун лично цара Франца, у току летњег устаничког ратовања 1807, г., преко Србије, пратећи устопу маркиза Паулачија, руског повереника, који је склопио познату војну конвенцију са устаницима код Штубика (јула 1807). Иначе после тога, Млинарић се вешто беше увукао, као добровољац, у одред генерала Исаијева, а по наступу примирја на руско-турском ратишту, ставио се беше на службу аустриском букурешком консулу Бренеру.[2])

Југовић је Млинарију, негде друге половине октобра, пред свој полазак у Србију поверио, — изгледа да су се познавали од раније, — да су Срби незадовољни Русима и да би радо тражили аустриску заштиту; препоручио му је затим да о истој ствари говори с консулом Бренером; и оставио му адресу једног трговца панчевачког преко кога су се требали дописивати. Југовић је исто поновио Млинарићу у једном писму из Смедерева, датираном 7 нов., тражећи да консул Бренер само буде тумач код бечког двора, а његова, Југовићева ревност на послу неће изостати, само се вели мора радити опрезно због Родофиникина.[3])

Достављајући ово 5 нов. Стадиону, министру иностраних дела, консул Бренер је молио за инструкције, пошто није знао како мисли његова влада заузети држање према српским устаницима и у колико се у Бечу мисли искористити овај канал за стварање веза са истима. Министар Стадион, на основи одобрења цара Франца, једно своје наређење од 17 нов., да Млинарић иде преко Србије, ако туда не успе, онда дуж Дунава аустриском страном, испита врло дискретно расположење, устаника, граничара и Стратимировићеве карловачке средине, — допуњује једним новим од 18 нов., да ће Млинарић преко Југовића лако проверити расположење устаника за зближење са Аустријом; треба сваку прилику да искористи да у ствар уђе и само води усмене разговоре; јер то је, напомиње министар, најзгоднији начин да дозна праве жеље српских поглавица. Није искључено, вели даље министар, да они, из свог познатог неповерења, затраже предлоге написмено, на што их Млинарић ни у ком случају не треба, да наводи, јер би с тим себе унапред ком-

[2]) Др. Вл. Ђорђевић, Исписи из бечких архива, Архив акад. наука кут 39
[3]) Ibid.

промитовао и везао руке; Млинарић је имао само да нагласи да ће бити преносилац њихових жеља. Имао се је затим увући и у Родофиникинову околину, добро је испитати и стећи њену наклоност. Ако буде потребно Млинарић се могао послужити новцем. Бренер Млинарићу није требао давати никаквих писаних инструкција, но усмено све разјаснити. Иначе Млинарић је одмах требао кренути на пут, и из Земуна директно обавестити цара, а ако буде потребно и лично доћи у Беч.[4])

У Бечу није узета у обзир једна друга могућност везивања Срба за Аустрију, коју Млинарић у једном свом рапорту од 4 дец. предлагаше цару Францу. Наиме, Млинарић ту предвиђаше, поред политичког рада преко митрополита Стратимировића и Ивана Југовића и један војнички. Млинарић се у Букурешту упознао био са руским пуковником Милорадовићем, командантом једног добровољачког одреда, састављеног од Срба, Бугара, Влаха и Арнаута, са сродничким везама код угарских а јаким везама и угледом код балканских Срба, — по тврђењу Млинарићеву у души за Аустрију. Он беше и иначе изјавио Млинарићу, да би радо ступио у аустриску службу. Како би тешко ишло са његовим извлачењем из руске војске, то би најбоље било да пуковник, даље се вели у рапорту, тражи тромесечно отсуство ради обиласка својих рођака у Угарској. Тамо би Милорадовић остао и организовао фрајкор како од угарских Срба тако и од српских устаника, што би опет довело до расула устаничке војске и до лаког и брзог окупирања Србије. Руси, вели се у рапорту, Милорадовића и нису одредили за свог агента у Србији место Родофиникина, из разлога што су знали за његово аустрофилство. — У колико су ове информације тачне односно пуковника Милорадовића, који је играо виднију улогу у руско-турском рату 1806—1812 г., тешко је знати.[5])

II

Беч је, дакле, одмах по тилзитском миру помишљао на тешње везе са српским устаницима и на стварање свог утицаја тамо место руског. Зна се затим да су отада у бечким врховним војним круговима припремани планови о евентуалној војној акцији преко Србије за Цариград, у случају нечег сличног од стране Русије из подунавских кнежевина и Француске из Далмације.[6]) Кад се међутим у Бечу дозна, почетком фебруара 1808 г., за Наполеонове намере о екс-

[4]) Др. Вл. Ђорђевић, Исписи из бечких архива, Архив акад. наука, кут., 39.
[4]) Ibid.
[5]) Beer, Die orientalische politit Österreishs seit 1774. Prag—Leipzig. 1883, 172.

педицији за Индију и о подели Турске, питање окупације Београда поред турске Оршаве озбиљно је прекинуто.[7]) Уосталом из поверљивих разговора које је аустриски париски посланик Метерних имао с Наполеоном 26 јан. односно деобе Турске и са његовим доскорашњим министром спољних послова Таљераном, пријатељем савеза Француске и Аустрије, а противником савеза с Русијом, поводом исте ствари, неколико дана раније, о чему је Метерних подробно известио своју владу, — у Бечу се могло закључити да Наполеон радије жели видети Аустрију као јачег удеоничара.[8]) О неким претходним војним мерама аустриским на турској територији наравно није било речи у поменутим разговорима. Иначе у једном акту француског министра спољних послова Шамполиона од 22 фебр., поднетог Наполеону о потреби деобе Турске, за Аустрију се предвиђа поред осталог и северна Србија с Београдом.[9]) — Рад пак да се Београд добије, почиње из Беча после једног писма Карађорђева и Правитељствујушчег Совјета од 22 јан., упућена надвојводи Карлу, преко команданта Славонске војне границе, барона Симбшена.

Српски вођ мољаше у овом писму надвојводу Карла, као осведоченог пријатеља, како се у главном тамо каже, ослобођене Србије, да поради код цара Фрање, да се дигне забрана увоза ратног материјала у Србију.[10]) Не знамо да ли је ово писмо резултат раније створених веза аустриских људи преко советског секретара Југовића или је дошло потстреком с друге стране. У Бечу пак нашло се да се и на основу тога може покренути питање окупације Београда.

Надвојвода Карло био је мишљења да се ради брзо и енергично. Већ 6 јануара он беше припремио инструкције за барона Симбшена поводом те ствари. По тим инструкцијама, барон Симбшен је имао преко извесних поузданика, који би уживали и поверење устаника, доћи у везу с Карађорђем и људима из Совјета, и отворено покренути питање предаје Београда. Симбшен би само тражио изручење београдске тврђаве, а све остало, земаљска управа и друго, остало би у рукама устаника. Устаницима би се имала преставити корист од једне такве ствари. Они би, наиме, имали у Аустрији сигурног заштитника; отворио би се тада слободан трговачки промет; у случају опасности од Турака могли би добити уточиште у Аустрији, и друго. Уосталом, вели се тамо, барон Симбшен имао је нагласити, да устаници тражене услуге од Аустрије могу добити само једном залогом као што је београдска тврђава, и да би тим престале све дотадашње нела-

---

[7]) Ibid прилог. 5

[8])

[9]) Др Мих. Гавриловић, Исписи из париских архива, 279—291.

[10]) Др. A. Ivič. Documenti o ustanku Srba pod Karadordem Petrovićem Vjesnik Z A, 1920, 196—197.

годности на граници. Симбшен је требао преговоре опрезно водити и чувати се да о томе не сазна нека од осталих сила, што би Аустрију несумњиво компромитовало и омело извођење ствари. Устаницима је требало на крају нагласити, ако не буду својевољно предали тврђаву, Аустрија се неће устручавати да силом то изведе. Иначе, Симбшен је имао све док не буду Срби пристали на предају Београда преставити то као своју иницијативу а не своје владе. У случају пак њихова пристанка, окупација Београда имала се одмах извести. У ту сврху поред осталог надвојвода беше припремио наређење за барона Алвицу, команданта угарских трупа, да подручне трупе држи готове за покрет. Исто тако надвојвода је мислио лично обавестити митрополита Стратимировића у Карловцима о намерама Беча, и тражити његову сарадњу за успешније извођење ствари.[11])

Настојањима Стадиона, министар спољних послова, инструкције припремљене од надвојводе Карла знатно су биле ублажене. Стадион је хтео дати ствари више дипломатски, мање војнички карактер, и прилагодити је општој политичкој ситуацији у Европи, што је било прихваћено и од цареве стране. Тако под датумом од 18 фебруара, надвојвода Карло упућује барону Симбшену те нове, измењене инструкције. Барон Симбшен, вели се тамо, имао је, преко једног сигурног повереника, који опет стоји добро код устаничких старешина а схвати ствар и заузме се за њу, вешто испитати расположење ових о предаји Београда и уверити их о корисности те ствари за Србију, погледом на сигурност од Турака и могућност да дођу до свих потреба, ратних и других. У ту сврху Симбшену је била остављена пуна слобода употребе новца за подмићивање, награде, и друго. Ако се устаници покажу спремни предати Београд, Симбшен је требао одмах о томе обавестити Беч. Иначе он је преговоре требао водити у највећој тајности, полако и одмерено, и дати им карактер жеље устаника да Ауастрија поседне Београд, а не намере ове да то учини. Никакве присилне мере нису се смеле употребити, по овим инструкцијама.[12]) Наведене инструкције ускоро су биле допуњене новим.

Наиме, 24 фебруара, барон Симбшен известио је Беч о једној поруци коју беше добио преко једног повереника, — нама се чини да је то био или Милош Урошевић или Петар Ичко, — од Карађорђа и Младена Миловановића, да су Срби готови, с обзиром на њихов тежак и неодређен положај, ставити се под заштиту Аустрије, чим буде из Београда уклоњен руски агент Родофиникин. Као услов навођено је,

[11]) Benjamin von Kálay, Die Geschichte des serbischen Aufstandes 1807 — 1810, Wien, 1910, 371—373.

[12]) Ibid., 375—376; Beer, сп. д., прилог 7.

да Србија добије уређење Војне границе и да не буде спојена са угарским земљама.

На то је надвојвода Карло, уз сагласност цара и министра Стадиона, наредио Симбшену 10 марта, да устанике, односно Карађорђа, увери, да Беч не жели припојити Србију Угарској, као и то да ће Србија добити тражено уређење. Чим се пак Срби покажу склони уступити тврђаву, Симбшен није требао чекати нова наређења из Беча но тврђаву одмах посести; одређене су биле и трупе које су имале то извести. Иначе као и пре, надвојвода је наглашавао, да Симбшен не убрзава преговоре но да их опрезно води, а устаницима да ставља најлепше перспективе у случају повољног решења. Из Беча, дакле, обећавало се Србима скоро све што су захтевали само да издадну београдску тврђаву. Лукавог и препреденог, митрополита Стратимировића, како се даље вели у инструкцијама, Симбшен је требао опрезно упознати са ствари, и то тек кад од Срба добије пристанак да ће Београд предати. Ако се митрополит покаже склоним за покренуту ствар, Симбшен је од њега имао тражити сарадњу за што лакше и брже извођење окупације Београда; ако се код њега запази резерва, разговор о томе имао се је с њим одмах прекинути. Уосталом код цара и министра Стадиона Стратимировић улеваше мање поверења но код надвојводе Карла.[13])

Истовремено биле су упућене инструкције барону Дуки, команданту Банатске војне границе, да ради на предаји турске Оршаве.[14])

Сходно наређењима из Беча, барон Симбшен дође у везу с Карађорђем преко претседника земунске општине Хаџића, и земунског трговца Милоша Урошевића, који од раније још стајаху у присним односима са извесним устаничким старешинима. Наиме, ова два земунска Србина имали су најпре поверљив разговор у Београду са претседником Совјета Младеном Миловановићем и командантом београдске тврђаве Милојем Петровићем. Други пут са овим и још двојицом устаничких старешина. Српске старешине отворено су се жалили на Русију да их је поред свих услуга које су јој учинили ратовањем 1807 г. скоро оставила на цедилу, и да су незадовољни њом и њеним агентом Родофиникиним.[15]) Посредством ових дошло је убрзо затим до састанка између Карађорђа и барона Симбшена. Састанак је био испод Београда, код Мртве Страже, на обали Саве, на аустриској страни. У пратњи српског вођа поред његова секретара Стевана Јевтића, Милоја Петровића и Павла Поповића, било

[13]) Kállay, сп. д., 76—78
[14]) Ibid
[15]) Kállay, сп. д., 382—385; Krones, сп. д., 33—42.

је још око двадесет буљубаша; у пратњи барона Симбшена, поред оберста Перса, команданта земунске пуковније, који и иначе беше посвећен у ствар, још четири хусара. Разговор између Карађорђа и барона Симбшена вођен је насамо, без учешћа макога из пратње. По извештају барона Симбшена од 5 априла, упућеног надвојводи Карлу по повратку у Петроварадин, разговор је текао у главном овако. Карађорђе је изјавио да Срби за своје ослобођење од турског јарма имају највише да захвале аустријској помоћи, поглавито надвојводи Карлу. Али доведени у тежак положај забраном увоза ратних потреба и животних намирница од прошле године још, чак и оних које су већ били купили и платили, морали су се обратити за помоћ Русији и везати се уз њу, што је и довело до доласка руског агента Родофиникина у Србију. Сад пак, после примирја у Слобозији, остављени у главном сами себи, а и иначе у великој оскудици храном и другим, Срби су се одлучили обратити још једанпут на аустриског цара за заштиту. И то не само да су вољни доћи под заштиту аустриског цара, но су готови потпуно се припојити Аустрији, али под три услова: прво, да Србија не постане саставни део Угарске но да добије уређење Војне границе и непосредно буде управљана аустриским царем; друго, да Аустрија не тражи од Срба закључење мира с Портом док не заузму Ниш и друге неослобођене крајеве Србије, — а то би лако било постићи, ако им Аустрија помогне у топовима и вештим тобџијама; и треће, да се одмах дигне забрана увоза животних намирница из Аустрије у Србију, а Аустрија дадне устаницима веће количине истих које би се исплатиле по закључењу мира. „Учини ли Аустрија то, Срби су готови с њеном војском ићи на Цариград," — изјавио је Карађорђе. На примедбу барона Симбшена, да је Аустрија, с обзиром на строгу неутралност како према Русији тако и према Турској и Француској, затворила границу и према Србији као једној од ратујућих страна, Карађорђе је оштро приговорио да то није случај са увозом у Босну и Влашку, као и то да је Аустрија дозволила превоз француских трупа преко своје територије. Карађорђе је био готов на том питању прекинути разговоре. Ипак настојавањем Симбшеновим, како исти вели у извештају, српски вођ се стишао и при растанку обећао му предлоге писмено упутити, да их овај достави надлежнима у Беч.[16]) На овам састанку питање београдске тврђаве Симбшен уопште није покретао, но је ствар одложио за доцније.

Поставља се сад питање: уколико је српски вођ био искрен у горњој изјави с обзиром на спајање Србије са Аустријом? Мислимо да на то питање можемо дати доста приближан одговор. Нема сумње, Србија се после примир-

[16]) Beer, сп. д., прилог; Kallay, сп. д., 385–388.

ја у Слобозији налазила у тешком и неодређеном положају. Турци беху прећутно, као што рекосмо, проширили примирје и на њу, али зато не беху дали никаквих писмених обавеза, и сматраху српско питање као искључиво своје унутрашње. У Србији су се затим проносили гласови о деоби Турске, с тим у вези и о спајању Србије са Аустријом. Поред тога Родофиникин својим мешањем у унутрашње размирице устаника; својим непрецизним изјавама о судбини Србије; својим наклоностима према београдском грчком живљу, и острањењем устаничких старешина, поготову Карађорђа и његове околине, од вођења дипломатских послова, — навукао беше мржњу ових и изазвао нерасположење и према самој Русији. Све то кад се узме у обзир, разумљиво што се давало маха у извесним устаничким круговима аустрофилском расположењу, подгрејаном још и агитацијом извесних плаћених и заинтересованих људи са аустриске стране, поготову земунске трговачке средине и њихових пословних пријатеља у Београду, Ичког и других. Ипак, може се са сигурношћу тврдити, да је Карађорђе са својим главним сарадницима чврсто стајао на становишту независности Србије, гарантоване у првом реду Русијом. Њему је очевидно било главно у преговорима са аустриским људима да дође до отварања границе, с једне стране, а пробуди суревњивост Родофиникина да буде уздржљивији у помагању његових противника а ревноснији у заступању српских послова код руских меродавних кругова, с друге стране. Уосталом, из наведене изјаве Карађорђеве коју је дао барону Симбшену, јасно се види, да је он циљао поглавито на отварање аустриске границе. Навод његов да је почетком 1807 г. Србија искључиво у оскудици ратних потреба и животних намирница пришла уз Русију, само је вешт аргумент у преговорима; зна се иначе тачно да су устаници пришли тада уз Русију у првом реду у нади да ће њеном помоћи добити пуно ослобођење, као и то, да су и онда разним обећањима заваравали Аустрију, која је настојавала да приме Ичков мир. Исто тако Карађорђева напомена, да му је тобож Наполеон преко својих повереника нудио два милиона пјастри да се стави под заштиту Француске, срачуната је била да уплаши Аустрију од такве евентуалности. Поред тога, наводи у изјави Карађорђевој да Аустрија најпре помогне устаницима у ослобођењу Ниша и других незаузетих крајева Србије, што би значила формална објава рата Аустрије Турској, очигледно је знак Карађорђевих задњих намера. Он је уосталом све разговоре и сву преписку са званичним лицима аустриским достављао Родофиникину, истина у нешто измијењеној форми. Напослетку навешћемо још једну околност. На једном заседању Совјета, држаном почетком јануара 1808, после којега је и упућено оно писмо Карађорђево надвојводи Карлу, Станоје Главаш, један од ближих људи Ка-

рађорђу, предлагао је, по званичном аустриском извештају, да он са десет хиљада људи пређе преко Сазе и Дунава, дигне тамошње Србе, и упути се на саму Пешту. Србија ће онда имати, рекао је он, доста сретстаза за рат с Турском. Карађорђе је, вели се у извештају, грдио Главаша због таквих лудих мисли, рекавши поред осталог да Србија и кад би хтела, не сме и не може навлачити поред Турске, још једног моћног непријатеља, и да је њен интерес да живи у пријатељству са Аустријом.[17]. У ствари, нама се чини, оза вест је нарочито протурена преко границе из устаничких кругова, да би се утицало поред осталог на дизање забране увоза у Србију.

Једном речи, исто онако као што су се из Беча давала разна обећања устаницима ради добијања Београда, исто тако Карађорђе и њему блиске старешине, Младен Миловановић и Милоје Петровић, у преговорима са Аустриским претставницима рачунали су у првом реду на отварање границе; уколико је код њих било аустрофилских тенденција, то су могле бити само у циљу, да и Аустрија, поред Русије и Француске, гарантује независност Србије. Једна је још могућност мање вероватна, да су они из страха да Србија приликом деобе Турске, о чему се чуло и у устаничким кругозима, једностазно не споји са Аустријом, — па су хтели да јој очувају извесне повластице: својевољно спајање са Русијом а камо ли са Аустријом, они нису ни хтели ни желели.

Не знамо какво је држање у том погледу имао митрополит Стратимировић. Барон Симбшен видели смо, имао је налог из Беча, у повољном случају ангажовати Стратимировића за питање Београда. По извесним подацима и митрополит је изгледа деловао у извесном правцу код устаника. Наиме, велики жупан граф Мајлат, у пратњи митрополитоза нећака и српског једног великопоседника, из познате породице Видака, који су по Симбшеновом једном извештају стављени били раније под надзор као русофили, бавио се је почетком априла у Београду и имао извесни додир и са Родофиникином.[18])

(Свршиће се)

Др. Јово Тошковић.

[17]) Dr. A. Ivić, сп. д., 186—188.
[18]) Krones, сп. д., 41.

Покушај Аустрије да заузме Београд 1808 год.

III

Чим је примљен извештај од Симбшена о састанку с Карађорђем код Мртве Страже, у Бечу је донесена одлука о даљем раду на добијању Београда. Сад је требало код устаника изаћи отворенније с намерама о поседању београдске тврђаве. Министар иностраних дела Стадион сматраше, потпуно правилно уосталом, да је у читавој ствари Карађорђу искључиво стало до отварања границе према Србији и до набавке ратних потреба и извесних животних намирница са аустриске стране. Он је предложио надвојводи Карлу, да се устаничким старешинама достави, преко барона Симбшена, да на те концесије могу рачунати искључиво ако, место усмених или писмених обећања привржености, даду извесну стварну залогу, наравно Београд. С обзиром на мир који је владао између Аустрије и Турске, Стадион истицаше у свом предлогу, да и Карађорђу мора бити јасно, да Аустрија не може помагати његове претенсије за освајање Ниша и других неослобођених крајева Србије. Карађорђа је затим требало уверити да Србија неће бити спојена са угарским земљама. [1]) Стадионово је гледиште прихваћено, као у осталом и ранија, а у горњем смислу надвојвода Карло упутио је, 14 априла, барону Симбшену инструкције за даље преговоре са српским поглавицама. Надвојвода је додао још, на своју руку изгледа, да Симбшен, ако се укаже потреба за брзо заузимање Београда, а Срби пристану на то, или нека од других сила загрози да то учини, не чека из Беча нове налоге, но одмах тврђаву притисне.[2]) Надвојвода је хтео, дакле, да ствар убрза. Он се у томе разилазио са Стадионом, који је желео лагану и опрезну радњу на покренутом послу.

Симбшен је по пријему горњих упутстава, преко својих повереника из Земуна, убрзао преговоре са српским старешинама. Међутим ствари узеше врло неповољан ток за Аустрију. — Родофиникин, руски агент у Београду, од почетка је пратио ток Карађорђевих преговора са Аустријом. Он

---

[1] Kállay, сп. д., 390

[2]) Ibid., 391; Krones, сп. д., 43.

је о тим преговорима био упознат делом од својих повереника, делом, не увек тачно и потпуно, од самог Карађорђа и његових људи. Њему изгледа у почетку није било јасно на шта Аустрија циља с тим преговорима, као ни то какве су биле Карађорђеве намере. Чинило му се да Аустрија иде искључиво на то да истисне руски утицај из Србије и замени га својим, а да су Карађорђе и његова околина, Младен Миловановић, Милоје Петровић и други, несигурни за Русију и склони на неки споразум са Аустријом.[3]) У ствари Аустрија је, као што смо видели, имала намеру дохватити се београдске тврђаве, првенствено у циљу да појача свој положај на Балкану у случају привођења у дело Наполеонова плана о деоби Турске; наравно с тим се послизавало и истискивање руског утицаја из Србије; — Карађорђе је пак у првом реду циљао на отварање аустриске границе, и да заобилазним путем потстакне Родофиникина, да буде ревноснији на српским пословима поред осталог.

Да отстрани опасност за руски утицај у Србији, Родофиникину је било потребно придобити незадовољног Карађуђорђа и одврати га од даљих веза са Аустријом. Он је средином априла отишао у Тополу ка Карађорђу, и збиља отада ствар преговора са Аустријом узео у своје руке, вешто их водећи, да на крају ову компромитује и убрза прекид преговора.[4]) — Тако, по наређену барона Симбшена, његов повереник Милош Урошевић упути писмени позив Карађорђу за састанак са Симбшеном, наводећи да је аустриска влада готова узети Србе под заштиту и снабдети их свима потребама, само да ови дадну извесну залогу у знак верности и привржености. На састанку имало се утврдити, вели се ту, у чему треба да буде та залога. На сваки начин искључиво се циљало на Београд.[5]) Како Карађорђе, изгледа по инструкцијама Родофиникина, који се још бављаше у Тополи, одговори 29 априла да о тако важним стварима треба лично барон да пише а не преко повереника, — Симбшен, не увиђајући замку, упути 7 маја позив Карађорђу за састанак у Петроварадин или на неком другом месту, да се утврде услови, који ће, вели, осигурати срећу српском народу. Симбшен се извињавао што је пре тога позив упутио преко Урошевића, наводећи да се с Карађорђем био споразумео, да тако поступи у свим поверљивијим стварима.[6]) Писмо Симбшеново, несумњиво Карађорђевим индискрецисм, упућено је било од Родофиникина кнезу Прозо-

[3]) Устанак српски 1806—1810, Нови Сад, 1866, 66 и даље; Kállay, сп. д. 370—390; Krones, сп. д., 52—54.

[4]) Krones, сп. д., 52

[5]) Kállay, сп. д., 398.

[6]) Kállay сп. д, 399; Krones, сп. д., 53.

ровском, команданту руске дунавске војске, који га опет достави руском бечком посланику Куракину, а овај на основу тога затражи објашњење од министра Стадиона. Стадион је покушао ствар ублажити, али учешће званичног органа, у лицу барона Симбшена, није могао порећи.[7]) Француски бечки посланик, генерал Андреоси извештавајући пак, 13 јула, о овоме своју владу наводи поред осталог, да је у читавој афери главну улогу имао надвојвода Карло.[8])

У том међувремену до интервенције Куракина у Бечу, Карађорђе је, руковођен Родофиникином, заваравао за неко време барона Симбшена не прекидајући преговоре. 11 маја он је писао Симбшену да је приморан због важних послова одложити састанак за десет дана. После недељу дана јављено му је опет, да због напада Турака од стране Босне не може доћи на договор, али је за то опуномоћио Младена Миловановића и свог секретара Јевтића, који уживају његово апсолутно поверење, да ствар окончају са Симбшеновим повереницима.[9]) Ускоро је дошло и до коначног раскида. Наиме, надвојвода Лудвиг, млађи брат царев, иначе врховни управник Војне Границе, стигао је био тих дана из Беча на југ, према Србији. По извеним тврђењима, он је био послат да инспицира Војну Границу и осујети побуну тамо, која је била на помолу по извесним доставама и извештајима.[10]) Нема сумње на граници према Србији осећало се извесно врење код српског и румунског живља. У Банату, у селу Крушици, близу Беле Цркве, и избила је буна, 13 јуна, покренута од једног месног свештеника и потпомогнута изгледа Родофиникином и извесним устаничким старешинама, да створи код пограничних команда забуну и скрене пажњу од Србије.[11]) У ствари, нама се чини, надвојвода Лудвиг дошао је био на југ у првом реду ради предаје Београда. Он стигне у пратњи барона Симбшена у Земун 19 маја, где остане три дана. Најпре је отишао из Београда Милоје Петровић с пратњом од тридесет људи да га поздрави у име Срба. Надвојвода га је примио и измењао с њим неколико индиферетних речи. Сутра дан прешао је у Земун Младен Миловановић и Карађорђев секретар Јевтић, који изјавише надвојводи да Срби желе добити протекторат Аустрије; на што им је овај несумњиво значајно додао, да то све зависи од њихова држања. На састанку повереника Карађорђевих, Младена Миловановића и Јевтића,

---

[7]) Kállay, сп. д., 413; Др. Мих. Гавриловић, сп. д., 332—333; Krones, сп. д., 53.

[8]) Др. Мих. Гавриловић, сп. д., 332—333.

[9]) Kállay, сп. д., 401; Krones, сп. д., 54.

[10]) Krones, сп. д., 44—49.

[11]) Годишњица, XV, 112—124; Kállay, сп. д., 419—434.

и Симбшенових повереника, оберста Перса, обрстлајтнанта Стојислављевића, Хаџића и Урошевића, одржаном 24 маја на обали Саве, јасно је избило код Срба узмицање од даљих преговора.[12]) На то, по свој прилици у циљу застрашавања, буду предузета од стране Симбшена, а сигурно по одобрењу присутног надвојводе Лудвига, извесна војничка кретања у близини границе према Собији, што с друге стране, међу устаницима створи праву узбуну, и доведе до концентрације војске и оружја према Сави и Дунаву, поготову у Београду. По извесним извештајима, за кратко време у Београду се нашло близу 6000 наоружаних људи. Вести су кружиле да Аустријанци имају намеру посести Београд, Шабац и Смедерево, и Срби су били готови на крајњи отпор. Јаке страже биле су постављене дуж Саве и Дунава, а претило се и упадом у Банат. Свим тим припремама управљао је сам Карађорђе.[13]) Тих дана отрован је био, по свој прилици, Петар Ичко, онда један од главних агената аустриских међу устаницима.[14]) Под датумом, пак, од 30 маја, упућен је с потписом Карађорђа и Правителствујушчег Совјета, а редигован несумњиво Родофиникином, акт барону Симбшену, у ком се је, поред осталог, јасно наглашавало, да устаници решење свог питања очекују искључиво од Русије и Француске и само желе њихову сарадњу; а са Аустријом желе само да остану у добрим суседним односима.[15]) Другим речима Карађорђе је одбио сваки даљи разговор о неком политичком зближењу са Аустријом. Тако се у осталом схватило и у Бечу. — Исто тако генерал Дука није успео преко својих повереника склонити Рецеп-пашу на предају Оршаве.[16]) Те тако план бечке владе да се докопа Београда и Оршаве дипломатским путем сврши се потпуним неуспехом.

Изиграна од Карађорђа, а компромитована пред Русијом и Француском због откривеног учешћа њених званичних органа у питању окупације Београда, Аустрија је морала или војнички ствар решити, т.ј. без обзира на последице Београд притиснула, или прекинути сваку радњу на тој ствари. У Бечу око тога живо и озбиљно су измењана гледишта између цара, надвојводе Карла и министра Стадиона. Овај последњи за овакав исход ствари највише је кривио барона Симбшена, приписујући му неопрезност и несмотреност у вођењу посла. Захтевао је да Симбшен одмах буде дигнут са

[12]) Kallay, сп. д., 403—3; Krones, сп. д., 49—50.

[13]) Kállay, сп. д., 406—8; Krones, сп. д., 50—1.

[14]) Krones, сп. д., 51; Kállay, сп. д., 422; Dr. A. Ivić, сп. д.

[15]) Krones сп. д., 54—6; Kállay, сп. д., 408—410.

[16]) Kállay, сп. д., 415—417.

свога положаја; исто тако требало је на упадљив начин уклонити из Земуна Хаџића и Урошевића. Стадион је хтео изгледа да с тим унеколико огради званичну Аустрију од целе афере. Надвојвода Карло, иако беше сагласан са Стадионом, ипак је само укорео барона Симбшена због неуспеха у повереном му послу, не предузимајући ништа друго. Иначе, на предлог Стадиона, обустављена је даља радња на окупирању Београда и Оршаве. У осталом тада и не беше изгледа за реализовање Наполеонова плана о деоби Турске.[17])

* * *

Тако, дакле, покушај Аустрије, да се докопа Београда и турске Оршаве, те на тај начин појача свој положај на Балкану у вези са Наполеоновим планом о подели Турске, видели смо, није успео. Наравно и односи устаника према Аустрији ако не затегнути, они су постали од тада, доста хладни.

ГЛАВА III

Споразум у Ерфурту

После дугог натезања и преговора, на крајуу је дошло до састанка, почетком октобра 1808, у Ерфурту, између Наполеона и цара Александра. На том састанку, као што раније рекосмо, имали су се регулисати савезнички односи између Француске и Русије, прилично помућени од Тилзита. У првом реду требало је решити питање руско-турских односа и Турске уопште. Заузет на западу жилавим отпором Шпанаца и настојањима Енглеске, Наполеон није могао држати под довољном пажњом и турски исток. У осталом преврат Мустаф-паше Барјактара, јула 1808, којим беше доведен за султана Махмуд II, присталица реформа, наговештаваше еманципацију Турске од француског утицаја. Поред тога беше на помолу нова коалиција против Француске са Енглеском на челу. Да би Русију чврсће везао за себе, Наполеон јој је морао чинити уступке. Тако на састанку у Ерфурту Наполеон се одриче посредовања у руско турском спору, и препусти да ове две силе саме реше своје односе, миром или ратом. Признао је затим право Русији на подунавске кнежевине, т. ј. на помицање јужно руске границе до Дунава. Иначе обе стране су се обавезале на поштовање целокупности остале турске територије. У случају настављеног рата Русије с Турском, Наполеон је дао обавезу на немешање. И једна и друга страна пак обавезале

[17]) Kállay, сп. д., 414—418

су се, да војнички интервенишу, ако Аустрија загрози ратом једној или другој страни.

Тако план о деоби Турске скинут је са дневнога реда, а Русија је успела да добије одрешене руке према Турској, с правом присвајања подунавских кнежевина, без против накнада Француској на чему Наполеон раније настојаваше. Директни преговори између Русије и Турске, држани у току фебруара 1809 у Јашу нису успели и рат се између ове две силе ускоро настави. Порта није хтела уступити подунавске кнежевине нити примити руски протекторат за аутоному Србију.

Исто тако и Аустрија у Савезу са Енглеском објави рат Француској.

Да ли је Наполеон озбиљно мислио на деобу Турске почетком 1808 или је то био његов дипломатски маневар, срачунат да Русију држи у добром савезничком расположењу и везану за себе у борби са Енглеском, тешко је знати. Едуард Дриолд, познавалац Наполеонове источне политике, вели да је поред осталог и овај други случај. Нама се чини да у свему нема право. Наполеон је преговорима о деоби Турске сигурно маневрисао, како с Русијом да је држи у добром расположењу, тако и са Аустријом, да пробуди суревњивост ове према првој, на једном питању за који оне од ранијих векова беху највише заинтересоване, те тако питање Турске замрси и одложи, у чему је унеколико успео; али могућност парчања Турске није искључивао, тим пре што она тада даваше жалосну слику анархије и у Цариграду и по провинцијама. Наполеон могуће гледао је да одложи ово питање, али га, дакле, искључивао није.

Али било да је он маневрисао или озбиљно мислио на деобу, то је овде од спореднијег значаја, — за нас је главно, да је то био непосредни повод Бечу да предузме мере, као што смо видели, за окупацију Београда поред турске Оршаве. Бечка влада стојаше истина искрено на становишту одржања целокупности турског царства, из разлога поред осталог што после пожунског мира беше гурнута у страну од решавања ових важнијих питања па и источног. У том смислу дате су биле, почетком 1808, инструкције париском посланику Метернику, да увери свемоћног Наполеона у штетност и по саму Француску од покренутог питања, и да деобу прими као крајну нужду. Другом посланицима на страни, поглавито петроградском Мервенту, наређено је било да будно пазе на све у вези са овим питањем. С друге стране, као што смо видели, покренуше се мере за војничку окупацију Београда и Оршаве, одакле би се колико толико могло равноправно утицати поред Француске и Русије на по-

делу Турске. У осталом на тај начин се истискивао руски утицај из Србије и покрет српски који постајаше већ озбиљна опасност и за Аустрију, услед његова јака утицаја код њених Срба, стављаше под контролу. — Друго је питање, какве су биле последице за српски покрет од радњи Аустрије у Србији, да оствари своје намере погледом на Београд.

С друге стране решење пак српског питања зависило је од исхода настављеног руско-турског рата.

Др. Јово Тошковић.

5

ПРЕГЛЕД НОВИХ КЊИГА

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

1. БЕЗБЕДНОСНА ФУНКЦИЈА ДРЖАВЕ
Радослав Гаћиновић
Београд: Институт за политичке студије, 2012. +

2. ЉЕПШИ КРАЈ
Беким Сејрановић +
Београд: Самиздат Б92, 2010.

3. ПОЛУДНИЦА
Јулија Франк
Београд: Самиздат Б92, 2010. +

4. ХОЋУ ДА МИ СЕ НЕШТО ЛЕПО ДЕСИ ОДМАХ +
Марко Видојковић
Београд: Самиздат Б92, 2010.

5. МИРНА УЛИЦА, ДРВОРЕД
Нада Гашић +
Београд: Самиздат Б92, 2009.

6. СВА СИРОЧАД БРУКЛИНА
Џонатан Летем +
Београд: Самиздат Б92, 2007.

7. 54 (ПЕДЕСЕТ ЧЕТИРИ)
Ву Минг +
Београд: Plato Books: B&S, 2010.

8. ЧИТАЧ БАЈКИ
Војислав Брковић +
Београд: Plato Books: B&S, 2011.

9. ФАНТОМ ТРАМВАЈ ИЛИ ЧУДНОВАТИ ДОЖИВЉАЈИ МОГ ПРИЈАТЕЉА СИМЕ И ЊЕГОВА ЗАОСТАВШТИНА У ПЕТ КЊИГА +
Милорад Милинковић
Beograd: Plato Books: B&S, 2010.

10. ИЗНУЂЕНЕ ИСПОВЕСТИ: (огледи, беседе и поздрави) +
Милован Данојлић
Beograd: Plato Books: B&S, 2010.

	Смештај у библиотекама	
	Немањина 22-26	А. венац 1

11. ЈА И ТИ
Николо Аманити +
Beograd: Plato Books: B&S, 2011.

12. ЈЕДНОСТАВНИ ЉУДИ
Ивана Михић +
Beograd: Plato Books: B&S, 2011.

13. КАРТА И ТЕРИТОРИЈА
Мишел Уелбек +
Beograd: Plato, 2010.

14. КРУГОМ ДВОЈКЕ: путопис
Споменка Крајчевић +
Beograd: Plato Books: B&S, 2010.

15. КОЛИБА СЕЋАЊА
Тони Џат +
Beograd: Yes Pro, 2011.

16. БЛЕСАВ, МРТАВ, КОПИЛЕ И НЕВИДЉИВ +
Хуан Хозе Миљас
Београд: Самиздат Б92, 2006.

17. ПРВИ УЧИТЕЉ: ЗБОГОМ, ГУЉСАРИ!
Чингиз Ајтматов +
Београд: Алгоритам: Логос, 2008.

18. ГУБИЛИШТЕ
Чингиз Ајтматов +
Београд: Логос, 2008.

19. ШАМАНОВА КЛЕТВА: прича с Мраморног острва +
Мајкл Кусугак
Београд: Креативни центар, 2010.

20. МОНТЕВИДЕО, БОГ ТЕ ВИДЕО
Владимир Станковић +
Beograd: Intermedia Network, 2010.

21. КОНСТАНТИН ВЕЛИКИ: надмоћ хришћанства +
Радивој Радић
Београд: Еволута, 2010.

6

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА

ЛИСТА НАЈЧИТАНИЈИХ КЊИГА У БИБЛИОТЕЦИ УПРАВЕ ЗА ПЕРИОД ФЕБРУАР-АПРИЛ 2012. ГОДИНЕ

1. 1Q84: роман (1, 2 и 3)
   Харуки Мураками
   Београд: Геопоетика издаваштво, 2009.

2. 2666 (ДВЕ ХИЉАДЕ ШЕСТСТО ШЕЗДЕСЕТ ШЕСТ)
   Роберто Болањо
   Београд: Лагуна, 2011.

3. ИЗ БАРСЕЛОНЕ, С ЉУБАВЉУ
   Елизабет Адлер
   Београд: Evro-Giunti, 2011.

4. КУЛА ОД КАРАТА
   Стиг Лашон
   Београд: Чаробна књига, 2009.

5. РУСКА ЗИМА
   Дафни Калотај
   Београд: Лагуна, 2011.

6. СИБИР
   Владимир Кецмановић
   Београд: Моно и Мањана, 2011.

7. ТРЧИ КОЛИКО ТЕ НОГЕ НОСЕ
   Џејмс Патерсон
   Београд: Evro-Giunti, 2011.

8. САВРШЕНА СРЕЋА
   Санта Монтефјоре
   Београд: Evro-Giunti, 2011.

9. ПОГРЕШНА КРВНА ГРУПА
   Деклен Хјуз
   Београд: Evro-Giunti, 2011.

10. ДЕВОЈЧИЦА КОЈА СЕ ИГРАЛА ВАТРОМ
    Стиг Лашон
    Београд: Чаробна књига, 2009.

PREPORUČUJEMO

1. Mitrović Andrej: KULTURA I ISTORIJA / Beograd: Arhipelag, 2008.

Preuzeto sa sajta: http://www.arhipelag.rs/knjige/kultura-i-istorija/

Knjiga *Kultura i istorija* je rasprava o odnosu kulture i istorije, o istorijskoj dimenziji književnih, filmskih i likovnih dela, kao i o istorijskom pamćenju koje je nezamislivo bez dela kulture. Ova knjiga sažima jednu liniju u istraživanjima vodećeg živog srpskog istoričara. Poznat kao istoričar vremena netrpeljivih, Andrej Mitrović je dao izuzetan doprinos razumevanju odnosa između kulture i istorije, umetnosti i ideologije, angažovanog i lepog, istorije i svakodnevice, istorijske stvarnosti i istorijskih predstava.
U knjizi *Kultura i istorija* Mitrović piše o istorijskim osnovama Andrićeve proze, o istoričnom u *Embahadama* Crnjanskog ili u Krležinim *Zastavama*, u dramama Dušana Kovačevića ili u prozi Ljubomira Simovića, o istorijskim temama u Bertolučijevim filmovima ili u likovnim delima Delakroe, Berninija i Kanove, sve do slike istorijske stvarnosti u u delu Slobodana Jovanovića.

2. Moravčević Nikola: VITEZ U DOBA ZLA: Despot Stefan Visoki / Beograd: Arhipelag, 2010.

Preuzeto sa sajta: http://www.arhipelag.rs/knjige/vitez-u-doba-zla/

Istorijski roman o despotu Stefanu Lazareviću.
Uzbudljiva priča o Srbiji XV veka data kroz povest o intimnoj i državničkoj drami despota Stefana koji obnavlja Srbiju posle kosovskog poraza postajući prvi srpski vladar koji Srbiju povezuje sa Evropom.
Priča o vitezu i diplomati, o jednoj od najzanimljivijih ličnosti srednjovekovne srpske istorije, o pesniku koji bira Beograd za svoju prestonicu, kao i o tajanstvenom redu Zmaja.
Priča o srpskoj istoriju kakvu niste znali zasnovana na obimnim istraživanjima građe i na snažnom umeću istorijske rekonstrukcije Nikole Moravčevića, pisca romana *Albion, Albion*.
Roman koji je za kratko vreme doživeo dva izdanja.

3. Moravčević Nikola: POSLEDNJI DESPOT: Srpska despotovina pod Đurđem Brankovićem / Beograd: Arhipelag, 2011.

Preuzeto sa sajta: http://www.arhipelag.rs/knjige/poslednji-despot/

Nastavak romana Vitez u doba zla.
Istorijski roman o despotu Đurđu Brankoviću i o Srbiji XV veka.
Smeštajući svog junaka u istorijske okolnosti koje obeležavaju Srbiju i Evropu toga vremena, Moravčević sigurno vodi uzbudljivu priču punu ratova i diplomatskih događaja, uspona i padova, osvajanja i odbrana srednjovekovnih gradova, viteštva i zločina, dramatičnih događaja i sudbinskih udesa, čudesnih preokreta i primera ljudske dobrote.
Roman o istorijskoj ličnosti i njegovoj ličnoj i državničkoj drami.
Odnos sa despotom Stefanom Lazarevićem, odnos sa Turskom i Ugarskom, podizanje Smedereva, diplomatsko umeće despota Đurđa, samo su netke od velikih tema koje pokreće ovaj istorijski

roman.
Kroz sve to pisac provlači jednu snažnu ljubavnu priču dvoje običnih ljudi koje od graditelja Smedereva, preko godina turskog ropstva, dospevaju najzad u Dubrovnik.

4. Pištalo Vladimir: VENECIJA: bildungsroman / Zrenjanin: Agora, 2011.

Preuzeto sa sajta:
http://www.agora-books.co.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=455:venecijavpistalo&catid=58:odabrana-dela-vladimira-pistala&Itemid=152

"STVARNOST OSTAJE RUŽNO PAČE, AKO JE PAŽNJA NE PRETVORI U LABUDA"

Vladimir Pištalo jeste danas jedan od najznačajnijih savremenih srpskih pisaca, a njegova dela, pre svega romani Tesla, portret među maskama i Milenijum u Beogradu, prevode se, ili su već prevedena, na desetak svetskih jezika.
Njegov novi roman, Venecija, sasvim na vrednosnom i smisaonom tragu ovih već kanonskih knjiga srpske književnosti, otvara nam i neke nove horizonte. Venecija je jedan od najneobičnijih romana naše književnosti upravo zbog svoje komunikacione platforme. Pisana u tananom procepu između bildugsromana i knjige metamorfoza, ona iznosi pred čitaoca jednu duboko ličnu priču intelektualnog odrastanja i poetskih metamorfoza.
Pištalov novi roman pokazuje onu brodelovsku ljubav za Mediteran. Kroz knjigu o promeni, knjigu o obrtanju svih značenja u karnevalu, autor posmatra Veneciju na ozarenim licima ljudi iz celog sveta.
Pisana između načela da je "ceo svet zaključan , a ključevi se ne vide" i da je "metafora alatka stvaranja koju je Bog zaboravio u svetu", Venecija predstavlja drugi svet u ovom svetu, u remboovskoj "nenastanjivoj strani vazduha". Ona je metafora duhovne potrage, naš Roman o Čarnojevicu za dvadeset i prvi vek, omaž Felinijevim svetim ludama, omaž Kazanovi, koji je trčao maraton kroz tela žena. Poput himere samog grada i roman Venecija je začudna sinkretistička mešavina, književni odgovor na postojanje ove "plutajuće bajke".
Pred nama je, dakle, duboko najličnija knjiga najpoetičnijeg srpskog pisca.

5. DVADESET JEDAN ZA DVADESET JEDAN: antologija srpske priče s početka 21. veka / Zrenjanin: Agora, 2011.

Preuzeto sa sajta:
http://www.agora-books.co.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=461:pavkovicantologija21&catid=28:pogled-preko-svega&Itemid=117

Pred nama je Antologija srpske priče s početka 21. veka, Vase Pavkovića, pod nazivom 21 za 21. Vasa Pavković jeste jedan od najprisutnijih i najobaveštenijih srpskih kritičara u poslednje tri decenije, a sama knjiga osmišljena je tako da domaćim i stranim čitaocima ukazuje na najzanimljivije pripovedačke glasove sa početka 21. veka.
Izbor otvaraju pripovedači sada već starijih generacija: Mirjana Pavlović, Radovan Beli Marković i Slobodan Tišma odnosno Milica Mićić Dimovska i David Albahari. Za njima idu priče najvažnijih pripovedača iz generacije 80-ih, koji su još uvek aktivni, kao što su: S. Basara, S. Marković, Ljubica Arsić, Gordana Ćirjanić, F. Petrinović, Đ. Pisarev, Ivana Dimić i Jelena Lengold. Iz

naredne generacije, koja se nadovezala na postmoderniste u knjizi su antologijske priče G. Petrovića, Z. Ćirića, Laure Barne, A. Gatalice, Đ. Jakova, Divne Vuksanović i A. Bjelogrlića. Antologija se završava izabranim pričama M. Spasojevića i B. Adaševića. Na kraju knjige su i precizne beleške o izabranim pripovedačima što daje jednu visokokvalitetnu informaciju o kontekstu iz kojeg nastaje uvid koga ova knjiga nudi.

6. Matijević Vladan: VRLO MALO SVETLOSTI: roman-omnibus / Zrenjanin: Agora, 2011.

Preuzeto sa sajta:
http://www.agora-books.co.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=419:vladan-matijevi-vrlo-malo-svetlosti-roman&catid=27:kalendar&Itemid=116

ROMAN O PRIHVATANJU I NEPRIHVATANJU, SUROVO I DUHOVITO

Novi roman Vladana Matijevića, Vrlo malo svetlosti, surov i duhovit u isto vreme, sastoji se iz tri priče koje prate živote i snove naoko različitih likova - američke istoričarke umetnosti Hilari, bivšeg ministra u Vladi pre političkih promena u Beogradu Milutina Čabrinovića zvanog Antracit i apsolventa filozofije Djordja Istine - do juče uspešnih, a sada poraženih ljudi. Ono što ih spaja jesu snovi, ali i činjenica da svi oni žive u svetu u kome su poremećene vrednosti i u kojem ne mogu da se prilagode, niti da opstanu. Njihova bekstva su možda očekivana - beže u maštu i u snove, ali ovi se pretvaraju u noćne more, u veća ili manja ludila.
Kroz životne angažmane ovih junaka, neprilagođenih i, na koncu, poraženih, isplivava suptilna analiza kraja 20. veka, moderne umetnosti, političkih procesa, religije, sveta beznađa, sveta u kojem je novac biva presudnom merom stvari.
”Ovim (odličnim!) romanom, Matijević značajno preinačava svoj ugled ”ironičnog poete”: iako su njegovi junaci klovnovski bizarni, njihove (i ničije) patnje nisu trivijalne.”

Vesna Trijić, Blic

”Dosledan poetici svojih dosadašnjih dela, Matijević je napisao roman u kojem je izuzetno uspešno spojio grotesku, crni humor, onirizam i suptilan društveni aktivizam u literarnu celinu koja je vrlo snažna i zaista univerzalna metafora početka veka u kojem živimo, kako u Srbiji, tako i globalno.”

Mladen Vesković, Politika

”Izlazeći iz registra unisonosti i izvesne izražajne monotonije, najnoviji roman Vladana Matijevića uspeva, upravo zahvaljujući svojim stilskim i kompozicionim višeglasjem da dohvati priželjkivani prostor dvosmislenosti (ili možda trosmislenosti). U tom podsticajnom prostoru ironija više ne odzvanja samo kao prepoznatljiva energija (samo)izrugivanja, nego i kao sugestivni eho što se nepogrešivo vraća samom piscu, odnosno čitaocu, podsećajući ga na to da umeće pripovedanja može da umakne populističko-komercijalnim prohtevima, a da pri tome ne zabasa u hermetičnost i nezanimljivost. Stoga i neće biti netačno ako se kaže da je Vrlo malo svetlosti dosad najzreliji i po svoj prilici najuspeliji roman Vladana Matijevića.”

Tihomir Brajović, NIN

”To što je u naslovu, ipak, vrlo malo svetlosti a ne vrlo mnogo mraka, budi nadu da ćemo se probuditi i spasiti svetlost u drugima i sebi. Posebnom spregom sadržine i forme, Matijevićev novi roman, baš kao i prethodni, krči nove staze srpske proze!”

Danijela Kovačević-Mikić, Zlatna greda

”Roman Vrlo malo svetlosti će biti verovatno dalek onima koji književnost posmatraju kao nastavak televizije drugim sredstvima, ali će biti lep čitalački događaj za one malobrojne, hrabre čitaoce, koji se ne boje mraka, ni onoga što on skriva.”

Slobodan Vladušić, Večernje novosti

”Ova knjiga predstavlja odlično koncipiran i izveden roman, eminentno modernog senzibiliteta. Njegov temeljni pesimizam autor veoma uverljivo izlaže, provocirajući time čitaoca na aktivan pristup, analizu i određivanje prema tako zasnovanom pripovednom postojanju. Mislim da je upravo ta snaga provokativnosti najznačajniji kvalitet ovog romana, kojim nas Vladan Matijević podseća na to da književnost i te kako ima načina da ostane relevantna i važna za savremenog čitaoca.”

Ivan Radosavljević, Polja

”Knjiga o porazu V. Matijevića pretura po našim izgužvanim i neupotrebljivim biografijama, kao po lanjskim snegovima stoleća koje je deponiju i inače uzvisilo do stepena ikonostasa neprikosnovene banalnosti. Surovost materijalne rasvete čitav naš ututkani fasaderski svet laži zaista čini krivim, takoreći zločinačkim. Predumišljaj nije uvek stvar dogovora”

Draško Ređep, Večernje novosti

Nije uobičajeno u zemlji Serbiji, ali moram da kažem iskreno: to je za mene najbolji srpski roman u 2010. godini – kao beskompromisno oštra slika opšte apokalipse. Tri antiheroja Matijevićeve povesti ispovestima upečatljivo predočavaju posrnuli svet na samoj ivici mraka – i otud svetlo u naslovu.

Vasa Pavković

Nagrade: ”Meša Selimović”, ”Borisav Stanković”, ”Isidora Sekulić”

7. Matijević Vladan: PRILIČNO MRTVI: priče / Zrenjanin: Agora, 2011.

Preuzeto sa sajta:
http://www.agora-books.co.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=457:matijevicprilicnomrtvi&catid=27:kalendar&Itemid=116

DNO IZNAD BEZDNA

Matijević je pisac nesumnjivo autentičnog i prepoznatljivog glasa, i tvorac jednog osobenog ispripovijedanog svijeta kakav smo slabo poznavali i do sada ga malo u srpskoj prozi imali. Taj svijet je prepoznatljiv kao naš, onaj u kojem i sa kojim živimo, ali istovremeno toliko stran, začudan i zastrašujući; bolno uvjerljiv, a nevjerovatan; svijet sa razmeđa dvaju milenijuma, s kraja jednog paklenog stoljeća; svijet domaći, ali i internacionalni; svijet čije je zlo univerzalno. Taj svijet je više obilježen vremenom nego mjestom.
Izborom književnih junaka, njihovim otvaranjem i otkrivanjem iznutra, izuzetnom sposobnošću uživljavanja u najrazličitije likove i sudbine, lijepim jezičkim osjećanjem, orijentacijom na tuđ glas i govor, dvoglasnom rječju, a naročito dočaranim ispripovijedanim svijetom i sklonošću ka mračnim i razornim stranama ljudske prirode, Matijevićeva knjiga izaziva pravi estetski šok ne dopuštajući čitaocu da se tako lako oslobodi njenog duboko pesimističkog i ubjedljivog doživljaja svijeta.
Matijević se okrenuo onima od kojih je svak okrenuo glavu, uživio se u duše onih kojima je duša krvavo iskidana i u koje niko ne želi da se uživi, progovorio iz njihove perspektive i njihovim jezikom, otvorio ustave njihove jeze i njihovih strahova, zavirio u njihovu ćutnju i u njihov unutarnji mrak. I u tome se pokazao majstor.

Jovan Delić, Sveske Zadužbine Ive Andrića